

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej

Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA
Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Juraj Glov-
ňa, Dana Guričanová, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochol,
Bronislava Chocholová, Ján Ka-
čala, Natália Kolenčíková, Ľubor
Králik, Jana Levická, Sibyla Mis-
lovičová, Slavomír Ondrejovič,
Lucia Molnár Satinská, Iveta
Vančová, Pavol Žigo

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- ŠIMON, František – ARTIMOVÁ,
Jozefa – DANKO, Ján: Termín *cieva*
a jeho deriváty v slovenskej anato-
mickej nomenklatúre 257
- VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej
onomastickej terminológie: *antropo-
nymum, osobné meno, individuálne
antroponymum, skupinové antropo-
nymum* 269

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

- HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT,
Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Pa-
leobotanické menoslovie cievnatých
rastlín 277
- BAČOVÁ, Mária: Latinsko-sloven-
sko-česko-rusko-bieloruský slovník
oficiálnych názvov liečivých rastlín
2. časť (B – D) 286

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- Apelativa *bor, bôr* a ich deriváty v slo-
venských terénnych názvoch. R. On-
drejková 294

ROZLIČNOSTI

- Aký je význam prídavného mena *op-
cionálny*? S. Mislovičová 305
- Čo je *ficúrka*? J. Páleníková 308

SPRÁVY A POSUDKY

- Slovenčina na každý deň. J. Chlpík .. 311

SPYTOVALI STE SA

- Podaj i dodaj*. S. Duchková 314

Z WEBOVEJ PORADNE

<i>Rajbat' – rajbačka</i>	317
Počet slabík	317
<i>Šiíta</i> alebo <i>šiíta?</i>	317
Píšu sa slová cudzieho pôvodu s úvodzovkami?	318
<i>Termínovník akcií?</i>	319
<i>Ondrejská</i> alebo <i>Ondrejovská</i> ulica? ...	319
PRIPOMÍNAME SI	320

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Organ Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykovedného odboru Matice slovenskej. Ročník 55, 2021, č. 5 (22. 10. 2021). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 8,50 €, jednotlivé čísla 1,50 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava

© Matica slovenská, Martin

Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2021

Cena 1,50 €

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Termín cieva a jeho deriváty v slovenskej anatomickej nomenklatúre

FRANTIŠEK ŠIMON (*Katedra klasickej filológie FF UPJŠ v Košiciach*) – JOZEFA ARTIMOVÁ (*Mníchov*) – JÁN DANKO (*Katedra morfológických disciplín Univerzity veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach*)

Abstract: This article discusses the translation of the Latin medical terminology term – vas (Eng. Vessel; Svk. cieva) and its derivatives vasculosus (Eng. vasculose/vasculous; Svk. cievnatý) and vascularis (Eng. vascular; Svk. cieiový, cieivny) into Slovak human and veterinary anatomical nomenclature from the diachronic point of view. It also describes how (based on a novel translation of J. Ledényi) the other two terms, namely tunica choroidea (Eng. choroid; Svk. cieiovka) and pia mater (Eng. pia mater; Svk. cieivnatka), became interconnected with the term vas in Slovak. Unfortunately, the authors of later editions/retranslations of anatomical nomenclatures were not always aware of the morphemic structure of particular Latin terms when searching for Slovak equivalents, which generates various types of misapprehension, even as substantial as the intermingling of Slovak equivalents of terms choroid and pia mater.

Keywords: Slovak medical terminology; term vas and its derivatives in Slovak; new and old version of anatomical nomenclature; choroid, pia mater

Cieva je základnou jednotkou srdcovocievnej a lymfatickej sústavy a znamená kanálik, v ktorom prúdi kvapalina zabezpečujúca látkovú výmenu v telesných tkanivách. Deriváty slovenského termínu cieva sa však vyskytujú v slovenskej anatomickej nomenklatúre aj mimo týchto dvoch sústav. V príspevku sa z diachrónneho hľadiska skúma používanie termínu cieva a jeho derivátov v slovenskej humánnej i veterinárskej anatomickej nomenklatúre a poukazuje na komunikačné šumy v podobe variantného používania terminologických jednotiek, ktoré termín cieva alebo jeho deriváty obsahujú.

Cieva

Termín cieva ako súborný pojem pre žily, tepny a lymfatické cievy je novoveký. Keď anglický anatóm W. Harvey objavil začiatkom 17. storočia krvný obeh, vznikla v anatómii potreba pomenovať jedným termínom tepny a žily, ku ktorým sa ešte v tom istom storočí pridali aj vtedy novoobjavené lymfatické cievy. Latinským termínom pre tento súborný pojem sa stalo slovo *vas* (pôv. nádoba, porov. váza). V dejinách anatómie pôvodne označovalo aj iné kanáliky, napr. semenovod (pôv. lat. *vas deferens*, doslova „odvodná cieva“, súčasný lat. termín *ductus deferens*, doslova „odvodný kanál“).

Ani v slovenčine slovo cieva spočiatku nemalo anatomický význam, v Historickom slovníku slovenského jazyka máme doklad zo 17. storočia *czewa*, ktorý sa používa vo význame „potrubie na vedenie tekutín al. sypkých materiálov“ (1991, s. 183). Aj v súčasnej slovenčine má slovo cievka stále význam „rúrka, dutý predmet“, v medicíne i „katéter, ktorým sa odvádza tekutina z niektorých orgánov“ (Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, 2006, s. 426; ďalej SSSJ). V Bernolákovom slovníku sa priamo tento termín neuvádza, ale ekvivalentmi k heslám rúra či rúrka sú v ňom aj maďarské *tsév*, *tseve*, *tsiv*, *tsöv* či deminutívum *tsévetske* (1825, s. 2851). Tieto slová znamenajú cievku na navíjanie priadze a podľa maďarského slovníka G. A. Dankovského (1835, s. 941) sú prevzaté zo slovenčiny¹. V Ambrovej učebnici pre pôrodné babice z roku 1873 (s. 2) nájdeme „cievy krevné“;

---

¹ V dnešnej spisovnej maďarčine má označenie cievky na navíjanie priadze podobu *cséve*; na rozdiel od citovaného etymologického výkladu (G. A. Dankovszky) vidiaceho tu prevzatie zo slovenčiny, sa súčasná maďarská etymológia obmedzuje na všeobecnejšie konštatovanie slovanského pôvodu slova, t. j. nemusí ísť výlučne o slovakizmus (porov. Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Bd. 1. Budapest: Akadémiai Kiadó 1992, s. 208).

u Polákoviča (II, 1920, s. 11) sú zaznamenané „cievy mizné“ aj „cievstvo“; Halaša má už samotný termín cieva (1926, s. 105). Keď Ledényi (1935; ďalej LED) zostavoval prvú slovenskú verziu anatomickej nomenklatúry, mohol nadviazať na túto tradíciu a termín cieva sa stal súčasťou slovenskej anatomickej nomenklatúry.

Hoci je základom medzinárodnej anatomickej nomenklatúry latinčina, bežne obsahuje aj grécke termíny. Termín *angeion*, grécky ekvivalent latinského *vas*, už v súčasnosti platná medzinárodná anatomická nomenklatúra (Terminologia Anatomica, 1998; ďalej TA) síce nemá, ale ešte Parížska nomenklatúra (ďalej PNA) ho obsahovala v termíne *angiologia*, náuka o ciedoch (Dvořák, 1960, s. 24). Dnes sa používa v ľudskej anatómii termín *systema cardiovasculare*, srdcovocievny systém, ale termín *angiologia* je stále platný vo veterinárskej nomenklatúre.

Cievny/cievový

Slovenčina má dve vzťahové adjektíva odvodené od slova cieva – cievny a cievový. V latinčine je vzťahovým desubstantívnym adjektívom k termínu *vas* neklasické *vascularis*. Ako je to v latinskej anatomickej nomenklatúre bežné (Šimon – Marečková, 2004, s. 87), nie je odvodené priamo od príslušného termínu *vas*, ale od jeho deminutíva, v našom prípade od slova *vasculum* cievka, doslova ho teda možno preložiť ako cievkový. Rovnako ako termín *vas* aj adjektívum *vascularis* sa začalo používať v anatómii až v 18. storočí (Barcia, VIII, s. 233) a dostalo sa do prvej oficiálnej anatomickej nomenklatúry, tzv. Bazilejskej (ďalej BNA), ako súčasť termínu *stria vascularis*, cievny prúžok (His, 1895, s. 98). Pred prvým slovenským anatomickým názvoslovím sa ako vzťahové adjektíva odvodené od slova cieva vyskytli u Polákoviča podoby cievny aj cievový (1920, I. s. 35, II. s. 11); Halaša má ako ekvivalent k *vascularis* cievny a dokonca aj cievnatý (1926, s. 105). Ledényi v snahe harmonizovať sufíxy vzťahových adjektív, napr. žila – žilový, tepna – tepnový (Bartek, 1936, s. 30), vo svojej nomenklatúre zjavne uprednostňuje cievový pred cievny a systematicky ho aj používa. Podobne je to aj v Anatomickom názvosloví (1962; ďalej AN), kde sa *vascularis* prekladá vždy ako cievový, napr. *plica vascularis* cievová krv (s. 125), *stria vascularis* cievový prúžok (s. 210), aj keď je súčasťou kompozita, napr. *capsula fibrosa perivascularis* okolocievové väzivové puzdro

(s. 254). Holomáňová – Brucknerová (ďalej HB) v termínoch, ktoré obsahuje už AN, preberajú adjektívum *cievový*, ale pri novozavedených latinských termínoch, ktoré sa v AN ešte nevyskytujú, uplatňujú ekvivalent *cievny*. Termín *plexus vascularis*, čo je všeobecný termín v nervovom systéme a znamená „spleť periférnych nervov, ktoré inervujú krvné cievy“, prekladajú ako *cievna spleť* (HB, 2003, s. 68), podobne je ekvivalentom *systema cardiovasculare* srdcovocievny systém (HB, 2000, s. 7).

Aj prvá slovenská veterinárska anatomická nomenklatúra obsahuje adjektívum *cievový*, napr. *nervus vascularis* je *cievový nerv* (Popesko – Hájovská, 1974, s. 167; ďalej PH), *stria vascularis* je *cievový prúžok* (s. 210). V novom veterinárskom názvosloví sa však v oboch prípadoch používa ekvivalent *cievny* (Danko – Šimon – Artimová, 2011, s. 174, 201; ďalej DŠA).

V Slovníku slovenského jazyka (I, 1959, s. 168) sa popri podobe *cievny* uvádza síce *aj cievový*, no v SSSJ (A – G, s. 426) sa už adjektívum *cievový* ako medicínsky termín nevyskytuje. Doklady v Slovenskom národnom korpuse (ďalej SNK) jednoznačne ukazujú, že vzťahové adjektívum s pôvodne odporúčaným a perspektívnejším sufixom *-ový* (Horecký, 1955, s. 101 – 102) sa nepresadilo v medicínskej terminológii ani mimo nej a dnes sa používa iba okrajovo ako technický termín a v termíne z hydrologickej terminológie *cievová tyč*. Ekvivalent *cievny* je vysoko kolokabilný a jeho životnosť sa prejavuje i v tom, že sa používa nielen v pôvodných významoch „týkajúci sa ciev/súvisiaci s cievami“, ale aj mimo anatomickej nomenklatúry, a to vo významoch „pozostávajúci z ciev, prejavujúci sa na cievach, týkajúci sa rakovinových buniek vo vaskulárnom systéme, zaoberajúci sa liečbou ciev, umožňujúci liečbu ciev či týkajúci sa viditeľnosti ciev v pokožke“ (Levická, 2018, s. 146). V slovenčine sa ekvivalent *cievny* mohol presadiť aj pod vplyvom českého adjektíva *cévní*. Aj v Stručnom lekárskom slovníku, ktorý bol dlho jediným zdrojom slovenskej lekárskej terminológie, sa ako ekvivalenty k *vascularis* uvádzajú iba „vaskulárny, *cievny*, vzťahujúci sa na *cievy*“ (Kábrt – Valach, 1981, s. 458; ďalej KV).

Cievnatý

Prídavné meno *cievnatý* je tvorené sufixom *-natý*, ktorým sa v slovenčine odvodzujú akostné prídavné mená (Ondrus – Horecký – Furdík, 1980, s. 124; ďalej OHF). Má podobný význam ako latinský sufix *-osus*, ktorým je

odvodené latinské adjektívum *vasculosus* (Balles, 2008, s. 110). *Vasculosus* aj jeho slovenský ekvivalent cievnatý teda majú význam „obsahujúci, majúci cievy, plný ciev“. V nomenklatúre sa *vasculosus* používa pri opise štruktúr, ktoré obsahujú veľa ciev, napr. *tunica vasculosa bulbi* je „obal očnej gule husto pretkaný cievami“, slovensky cievnatý obal očnej gule (LED, 1935, s. 149; AN, 1962, s. 202; HB, 2003, s. 88). Súčasťou cievnatého obalu očnej gule je aj *lamina vasculosa*, cievnatá platňa (LED, 1935, s. 149; AN, 1962, s. 202; HB, 2003, s. 88). Aj staršia slovenská anatomická veterinárska nomenklatúra má pre termín *tunica vasculosa bulbi* slovenský ekvivalent cievnatý obal oka, ale jeho časť, *lamina vasculosa*, je už evidentne nesprávne cievna platnička (PH, 1974, s. 206). Nová slovenská veterinárska nomenklatúra termín koriguje v podobe cievnatá platňa (DŠA, 2011, s. 197). Halaša má pri hesle *vasculosus* ekvivalent ocievený (Halaša, 1926, s. 105).

V termíne *circulus vasculosus nervi optici* a v neskôr zavedenom všeobecnom termíne *circulus vasculosus* sa toto adjektívum používa vo význame „plný ciev“, čo dosvedčuje aj výklad autorov oboch termínov z 18. storočia. Škótsky anatóm W. Hunter pôvodne použil „*circulus articuli vasculosus*“ preto, lebo okolo kostí je „veľký počet tepien a žíl“ (1743, s. 518), a nemecký autor J. G. Zinn opisuje *circulus vasculosus* ako okruh okolo zrakového nervu, z ktorého „vychádza veľmi veľa ciev“ (1753, s. 27). Slovenský ekvivalent v pôvodnom termíne je cievnatý okruh a tak je to aj vo všetkých troch slovenských nomenklatúrach humánnej anatómie (LED, 1935, s. 150; AN, 1962, s. 204; HB, 2003, s. 89) aj v dvoch nomenklatúrach veterinárskej anatómie (PH, 1974, s. 207; DŠA, 2011, s. 95). Lenže nový všeobecný termín *circulus vasculosus* sa v HB nekonzistentne zavádza ako cievový okruh (2000, s. 9), prvá veterinárska nomenklatúra má cievový prstenec (PH, 1974, s. 207), druhá však už cievnatý kruh (DŠA, 2011, s. 95).

Adjektívum *vasculosus* sa vyskytuje v nomenklatúre aj vo vzťahovom význame, napr. *plexus vasculosus* je cievna spleť, ktorá spája navzájom krvné cievy. Prípona *-osus* bola v latinskej verzii použitá pravdepodobne analogicky s adjektívom *venosus* žilový v termíne *plexus venosus* žilová spleť. Slovenské ekvivalenty týchto termínov v nomenklatúrach sa rôznia. Ledényi preložil *plexus venosus* ako žilová sieť, ale *plexus vasculosus* ako cievnatá spleť (LED, 1935, s. 94). Ďalšie dve nomenklatúry slovenskú podobu týchto termínov korigujú, preto je v AN *plexus vasculosus* cievna spleť

a *rete vasculosum* cievna sieť (AN 1962, s. 128; HB, 2000, s. 9). Latinské adjektívum *vasculosus* teda v prípadoch, keď vyjadruje prítomnosť veľkého počtu ciev, prekladáme ako cievnatý, ale keď ide o vzťahové adjektívum, je vhodnejšie prekladať ho slovenským ekvivalentom cievny, teda tak ako *vascularis*.

Významové rozdiely, ktoré reprezentujú sufíxy *-osus* a *-aris*, nemusia byť často zjavné ani v textoch odbornej povahy, napr. anglický preklad TA obsahuje pri termínoch *plexus vasculosus* aj *plexus vascularis* rovnaký anglický ekvivalent *vascular plexus* (TA 1988, s. 75 a 133), hoci v angličtine sú dve adjektíva *vascular* aj *vasculose/vasculous*.

Cievnatka

Mozog chránia tri špeciálne obaly, ktoré bežne označujeme všeobecným termínom gréckeho pôvodu *meninx*. Galénos spomína dva z nich – *méninx pacheia/skléra* (De anat. admin. IX,1 : II 709 K.), doslova „tučná, resp. tvrdá blana, plena“, a *méninx lepté* (De anat. admin. IX,3 : II 720 K.), „tenká blana, plena“, ktorú Rufus z Efezu (Onomastikon 149) označuje za podobnú chorionu (*choroeidés méninx*). Od stredoveku sa však pre ne používajú latinské označenia *dura mater* a *pia mater* (doslova tvrdá matka a milostivá, svätá matka; porov. Elektronický slovník staré češtiny, 2006, „tvrdá máť a milostivá máť“), ktoré sa objavili v anatomickej terminológii ako kalky z arabčiny. Neskôr sa k nim pridala ešte *arachnoidea mater* (doslova *pavučine podobná*), ktorú tu pre úplnosť spomínáme tiež. Hoci sa termíny pomenúvajúce mozgové obaly s postupujúcimi znalosťami o štruktúre mozgu menili, u jednotlivých autorov nebolo vždy celkom jasné, či pomenujú tú istú štruktúru alebo nie (Swanson, 2015, uvádza pri oboch termínoch takmer 30 synonym), a mnohí reformátori sa ich ako neklasické kalky snažili nahradiť (pozri napr. Hyrtl, 1880, s. 194 – 195, *meninx fibrosa, serosa, vasculosa*), predsa sa len stali súčasťou oficiálneho názvoslovvia tým, že ich BNA zverejnila ako platné termíny. V slovenskom prostredí sú zo starších prác známe označenia pavučnica (*arachnoidea*), podlebica (*dura*) a pomozočnica (*pia*) (Halaša, 1926, s. 11, 28, 79), ktoré zodpovedajú v češtine ustáleným termínom *pavučnice, podlebice* a *omozočnice*.

Ledényi si však uvedomoval, že nevypracúva jednoduchý slovník, ale nomenklatúru a potrebuje vždy dvojicu termínov, pretože každý z meno-

vaných obalov má mozgovú a miechovú časť. Ako zdôvodňuje v odpovedi komisii (Ustálenie, 1937, s. 439; Ledényi, 1940, 209), „*pia mater* je husto pretkaná cievami, preto som navrhol pre ňu názov *cievnatka*. *Omozočnica*, ako to navrhuje komisia, to sotva môže byť, pretože rozoznávame *pia mater cerebri*, čo by musela byť ‚mozgová omozočnica‘, a *pia mater spinalis* ‚miechová omozočnica‘“. Snaží sa teda prísť s termínom, ktorý by bol aplikovateľný pre spinálnu aj cerebrálnu časť, a rozhodne sa pre *cievnatku* aj preto, že si je vedomý existencie synonymných termínov aj v latinčine, a ako uvádza, „po latinsky je *pia mater* synonymum k *meninx vasculosa*, a *vasculosus* je cievnatý“ (Ledényi, 1940, 207). Preto ako ekvivalenty v slovenčine uvádza mozgovú plenu a miechovú plenu (*dura mater encephali* a *dura mater spinalis*), mozgovú a miechovú pavučnicu (*arachnoidea encephali* a *arachnoidea spinalis*) a cievnatku mozgu aj cievnatku miechy (*pia mater encephali* a *pia mater spinalis*).

Ledényiho riešenie je zaujímavé aj preto, že pracuje s novým motívom cieva a reflektuje štruktúru pomenovaného obalu. Tým sa odlišuje od všetkých lokálnych verzii (nem. harte/weiche Hirn- und Rückenmarkshaut, Spinnwebenhaut; poľ. opona twarda, pajęczka, miękka włściwa; maď. kemény/lágy agyhártya, pókhálóhártya), ktoré sú buď kalkmi z latinčiny, alebo, ako je to v prípade češtiny, naznačujú umiestnenie.

Cievovka

Už spomínaná *tunica vasculosa bulbi*, teda cievnatý obal očnej gule, sa skladá z troch vrstiev a jedna z nich sa nazýva (*tunica*) *choroidea*. Termín pochádza z gréckeho *chitón chorioeidés*, ktorý použil Rufus z Efezu (1. – 2. st. po Kr.) v diele O pomenovaniach častí tela (2012, 153, s. 35) na označenie blany oka, ktorá sa množstvom ciev podobá na *chorion*, blanu obklopujúcu plod v maternici. Slovenským ekvivalentom termínu (*tunica*) *choroidea* je termín cievovka, odvodený z adjektíva cievový sufixom *-ka* (OHF, 1980, s. 105 – 106). To, že motívom tohto slovenského názvu štruktúry oka je substantívum cieva, nie je zvláštnosťou slovenčiny. V nemčine je zaužívaný termín Aderhaut, teda doslova „žilová vrstva“, v maďarčine sú to termíny, ktoré sa vyskytujú aj u Polákoviča, edényhártya, slovensky cievnatko (!) (I, 1920, s. 35), érhártya cievnatka (II, 1920, s. 11). Termín cievovka zavádza Halaša (1926, s. 19), a to nielen ako slovenský ekvivalent pre anatomic-

ký termín (*tunica choroidea*), ale aj v súvisiacich kompozitách z klinickej terminológie (napr. *chorioiditis* či *chorioretinitis*), čo by naznačovalo, že tento ekvivalent bol známy a používaný vo viacerých kontextoch.

Neprekvapivo sa pre rovnaký ekvivalent v prvom slovenskom preklade nomenklatúry rozhodol aj Ledényi (1935, s. 149). Komisia profesorského zboru Lekárskej fakulty Univerzity Komenského spolu s členmi jazykového odboru Učenej spoločnosti Šafárikovej (ďalej USŠ), ktorá Ledényiho preklad nomenklatúry posudzovala, termín ciehovka odmietla a navrhla ekvivalent cievnatka (Ustálenie, 1937, s. 440), hoci ho Ledényi, ako komisia sama uvádza na predošlej strane, použil už pre *pia mater*. Komisia sa snažila, „aby sa slovenská terminológia neodlišovala zbytočne od terminológie českej“ (Ustálenie, 1937, s. 439), v českej terminológii sa ako ekvivalent k (*tunica choroidea*) dodnes používa termín *cévnatka*. Aj to bol zrejme dôvod, pre ktorý Ledényimu odporúčali používať pre *t. choroideu* naďalej cievnatka.

Príbuzné slovenské termíny ciehovka a cievnatka v kontraste k zaužívanému českému termínu cévnatka zjavne posudzovateľov miatli. Ledényi v odpovedi komisii jazykového odboru USŠ (Ledényi, 1940, s. 206 – 207) termín *ciehovka* obhájil zo sémantického hľadiska, ale aj z formálnej stránky, a to poukazovaním na existenciu podobne derivovaných a pri pomenovaniach štruktúr oka systematických a už zaužívaných termínov (napr. dúhovka, rohovka). Zároveň pre ďalšie štruktúry oka vytvoril/korigoval termíny spojovka (za staršie spojivka) a šošovka (za staršie čočka). Ekvivalent ciehovka pre latinské *tunica choroidea* sa v slovenskej anatomickej nomenklatúre ustálil, prebrali ho aj neskoršie nomenklatúrne príručky (AN, HB) či lekárske slovníky a učebnice (KV), platný je aj vo veterinárskej nomenklatúre (PH, DŠA).

Doklady zo SNK však naznačujú, že termíny ciehovka a cievnatka sa ešte stále zamieňajú. Dochádza k tomu nielen v populárnych textoch s anatomickým, veterinárskym či medicínskym zameraním, kde by bolo možné predpokladať chybu autora/prekladateľa laika, napr. pri preberaní obsahu z češtiny, ale aj v odbornej medicínskej literatúre (napr. Ďurovič, 2005, s. 55; Bračoková a kol., 2002, s. 83) a už aj v najnovšej slovníkovej literatúre (SSSJ, 2006, s. 426, kde je v druhom význame pri hesle cievnatka opísaná rovnaká štruktúra ako pri hesle ciehovka).

Vzťahové adjektívum *choroideus* k termínu *choroidea* sa pochopiteľne prekladá ako ciehovkový a vyskytuje sa v termínoch, ktoré súvisia s *choro-*

ideou, napr. *lamina suprachoroidea* nadcievovková platňa, *lamina chorio-capillaris* cievovkovovlásočnicová platňa či v súčasnosti už neplatný termín *raphe choroidea* cievovkový šev.

Lenže už grécki anatómovia pripodobňovali *chorionu*, teda zárodočnej blane, aj iné anatomické útvary: od Hérofila pochádza termín *choroideís méninx* „blana podobná na chorion“ (Staden, 1989, fragm. 125, s. 225; Šimon a kol., 2015, s. 61), predchodca dnešného termínu *tela choroidea ventriculi tertii*, cievovkové tkanivo tretej (mozgovej) komory. Takže rovnaké adjektívum *choroideus* sa používa nielen v termínoch, ktoré súvisia so štruktúrou oka – *choroideou*, ale aj pri názvoch štruktúr mozgu. Zavádzajúcu synonymiu sa anatómovia zjavne snažili niekoľkokrát korigovať a namiesto *choroideus* navrhovali synonymá, ktoré naznačovali skôr umiestnenie štruktúry, *ciliaris*, *tectorius* (Dvořák, 1960, s. 248 a 104), nestali sa však platnými termínmi.

V slovenskej terminológii sa každý termín *choroideus* prekladá ekvivalentom cievovkový. Hoci mnohé učebnice medicínskej terminológie uvádzajú, že grécky adjektívny sufix *-(o)eidés* vždy naznačuje podobnosť s motivantom, v skutočnosti je v medicínskej terminológii takých termínov málo (Artimová, 2015, s. 100) a adjektívum *choroideus* vzniknuté adaptáciou gréckeho adjektíva s príponou *-oeidés* vo väčšine prípadov zodpovedá latinskému *vasculosus* so sufixom *-osus*, ktorým sa tvorili latinské ekvivalenty ku gréckym adjektívam s príponou *-oeidés* (Balles, 2008, s. 110). Termíny vyjadrujúce vzťah k blane tretej alebo štvrtej mozgovej komory, ktorá sa podobá na *chorion*, blanu plnú ciev, by preto bolo vhodnejšie prekladať termínom cievnatý, t. j. napr. *tela choroidea ventriculi tertii* cievnaté tkanivo tretej (mozgovej) komory.

Záver

Z uvedeného opisu používania termínu cieva a jeho derivátov v neskorších slovenských terminologických príručkách vyplýva, že ich autori si neboli vždy vedomí lingvistickej stavby termínu a z nej vyplývajúceho postavenia konkrétneho názvu v rámci nomenklatúry ako celku, čo je zreteľné najmä pri zamieňaní slovenských ekvivalentov zdanlivo totožných latinských adjektív *vascularis* a *vasculosus*. K zmenám v nomenklatúrnych príručkách, napríklad pri rozširovaní už existujúcej sústavy, treba pristupo-

vat' vždy s ohľadom na už zavedené termíny a rešpektovať ich ustálenosť, hoci je zrejme, že ju neslobodno chápať ako nemennú. Kým prevalencia adjektíva cievny na úkor variantu cievový sa môže zdať okrajovým javom, pri ktorom sa presadilo úspešnejšie adjektívum, zamieňanie názvov pri makroskopických anatomických útvaroch cievovka a cievnatka v odbornej a slovníkovej literatúre je z pohľadu autorov nežiaduca tendencia, ktorá by si zaslúžila náležitú pozornosť a korekciu.

LITERATÚRA

- AMBRO, Ján: Kniha o porodníctve pre baby. Skalica: Tlačou F. X. Škarnička synov 1873. 354 s.
- ANTAL, Juraj a kol.: Anatomické názvoslovie. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1962. 576 s.
- ARTIMOVÁ, Jozefa: In what respect are they similar? (A practical guide to adjectives with suffix -ideus in anatomical terminology). In: CASALC review, 2015 – 2016, roč. 5, č. 1, s. 89 – 101.
- BALLES, Irene: Latein, Altgriechisch. In: Nominale Wortbildung des Indogermanischen in Grundzügen. Die Wortbildungsmuster ausgewählter indogermanischer Einzelsprachen. Wyd. R. Lühr. Band. 1. Hamburg: Verlag Dr. Kovač 2008. 343 s.
- BARCIA GOYANES, Juan José: Onomatologia anatomica nova. Historia del lenguaje anatómico. Tomo VIII. Valencia: Universidad de Valencia 1986. 387 s.
- BARTEK, Henrich: Tepna, tepnička, tepnový. Čel'ust' a sánka. In: Slovenská reč 1935/36, roč. 4, č. 1, s. 30.
- BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenski Česko-Latinsko-Nemecko-Uherski seu Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum. Budae: Typis et Sumtibus Typogr. Reg. Univers. Hungaricae 1825.
- BRAČOKOVÁ, Imola – KUJANÍK, Štefan – ŠVORC, Pavol: Praktické cvičenia z fyziológie I. Košice: Univerzita P. J. Šafárika 2001, 2002. 201 s.
- DANKO, Ján – ŠIMON, František – ARTIMOVÁ, Jozefa: Nomina anatomica veterinaria. Slovenské veterinárske anatomické názvoslovie. Košice: UVLF 2011. 267 s.
- DANKOVŠZKY, Gregor: Magyaricae linguae Lexicon critico-etymologicum. Posonii: Belnay 1835, 1000 s.
- DVOŘÁK, Jiří: Srovnávací slovník anatomických nomenklatur. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství 1960. 293 s.
- ĐUROVIČ, Eugen a kol.: Choroby sliznic a ústnej dutiny. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2005. 367 s.
- Elektronický slovník staré češtiny. Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006, online: <http://vokabular.ujc.cas.cz> (verze dat 1.1.17, cit. 14. 6. 2021).
- GALENOS. De anatomicis administrationibus. In: Opera omnia. Vol. II. C. G. Kühn (ed.). Lipsiae: Cnobloch 1821, s. 215 – 731.
- HALAŠA, Pavel: Lekársky slovník. (Návrh lekársko-lekárnického názvoslovia). Turčiansky Svätý Martin: Tlačou kníhtlačiarkeho účastinárkeho spolku 1926. 242 s.

HIS, Wilhelm: Die anatomische Nomenclatur. Nomina anatomica, Verzeichniss der von der Anatomischen Gesellschaft auf ihrer IX. Versammlung in Basel angenommenen Namen. Leipzig: Verlag von Veit & Comp. 1895. 180 s.

Historický slovník slovenského jazyka. 1. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava: Veda 1991. 536 s. ISBN 80-224-0228-1.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Srdcovocievna sústava. Anatomické názvy. Bratislava: Elán 2000. 65 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy I. Bratislava: Elán 2001. 94 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy II. Bratislava: Elán 2002. 142 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy III. Bratislava: Elán 2003. 153 s.

HORECKÝ, Ján: Prídavné mená s príponami -ný a -ový. In: Slovenské odborné názvoslovie, 1955, roč. 3, č. 4, s. 97 – 102.

HUNTER, William: Of the structures and diseases of articulating cartilage. In: Philosophical Transactions 42, 1743, s. 514 – 521.

HYRTL, Joseph: Onomatologia anatomica. Viedeň: W. Braumüller 1880. 626 s.

KÁBRT, Jan – VALACH, Vladislav: Stručný lekársky slovník. Martin: Osveta 1981. 480 s.

LEDÉNYI, Julius: Nomina anatomica. Slovenské telovedné názvoslovie. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská 1935. 243 s.

LEDÉNYI, Július: Slovenské telovedné názvoslovie. In: Slovenský jazyk, 1940, roč. 1, č. 5, s. 203 – 211.

LEVICKÁ, Jana: Konkurenčnosť synonymných adjektív v lekárskej terminológii. In: Šimková, M., Levická, J., Debnár, M.: Dynamické javy v súčasnej slovenčine a jej výskume. Bratislava: Veda 2018, s. 142 – 147.

ONDRUS, Pavel – HORECKÝ, Ján – FURDÍK, Juraj: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia I. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980. 225 s.

POLÁKOVIČ, Anton: Lekársky slovník I. diel Maďarsko-slovenský, II. diel Slovensko-maďarský. Brno: Tlačou občianskej knihtlačiarne 1920. 191 + 147 s.

POPESKO, Peter – HÁJOVSKÁ, Bibiána: Nomina anatomica veterinaria. Bratislava: Príroda 1974. 222 s.

[RUFUS z Efezu: De partium corporis appellationibus] GERSCH, J. Carolyn: Naming the Body: A Translation with Commentary and Interpretative Essays of Three Anatomical Works Attributed to Rufus of Ephesus. A dissertation. University of Michigan 2012. 210 s.

Slovník slovenského jazyka I. A – K. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.

Slovenský národný korpus – prim-6.1-public-sane. Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV 2013. Dostupné na <https://korpus.juls.savba.sk>.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.

STADEN, Heinrich von: Herophilus. The Art of Medicine in Early Alexandria. Cambridge: Cambridge University Press 1989.

SWANSON, Larry: Neuroanatomical Terminology: A Lexicon of Classical Origins and Historical Foundations. New York: Oxford University Press 2015.

ŠIMON, František – MAREČKOVÁ, Elena: K niektorým adjektívnym termínom v anatómii. In: Ďuricová, A.: Odborná komunikácia v zjednotenej Európe II., Banská Bystrica, Praha: UMB a JTP, 2004, s. 86 – 89.

ŠIMON, František – DANKO, Ján – ARTIMOVÁ, Jozefa – ZBOROVJAN, Martin: Anatomický slovník. Martin: Osveta 2015. 360 s. ISBN 978-80-8063-443-8.

Terminologia anatomica. Federative Committee on Anatomical Terminology (Ed.). Stuttgart – New York: Thieme 1998. 292 s.

Ustálenie slovenskej terminológie anatomickej. In: Bratislava. Časopis pre výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi, XI, 1937, č. 4, s. 438 – 441.

ZINN, Johann Gottfried: *Observationes quaedam botanicae, et anatomicae de vasis subtilioribus oculi et cochlea auris internae.* Göttingen: Abr. Vandenhoeckius 1753. 41 s.

Zo slovenskej onomastickej terminológie: antroponymum, osobné meno, individuálne antroponymum, skupinové antroponymum

IVETA VALENTOVÁ

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

Abstract: The international term *anthroponym* and the domestic term *personal name* are both in linguistic literature and as specific onomastic terms considered synonymous in some languages. In the systematic classification of onomastic terminology, these terms are also presented in a hyperonymic-hyponymic relationship. The paper deals with an overview of the definition and methods of systematic classification of the terms *anthroponym*, *personal name*, *individual anthroponym*, *group anthroponym*¹, especially in Slavic onomastics, and gives a proposal for their unification within synonymy and their basic systematic division. Finally, the author submits a proposal for their unification within their definition, synonymy and basic systematic division.

Keywords: Slovak onomastic terminology, anthroponym, personal name, individual anthroponym, group anthroponym (Germ. Personengruppenname)

Na prvý pohľad sa zdá, že ide o zaužívané a z hľadiska obsahu jasné termíny. Pri ich dôkladnejšej charakteristike a používaní v praxi sa však ukazujú problémy s uvádzaním ich významu a miesta v onomastickom terminologickom systéme. Termín *antroponymum* sa v príručke slovenskej onomastickej terminológie Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika (Svoboda a kol., 1983, s. 82; ďalej OS) definuje ako „vlastné meno jednotlivého človeka alebo skupiny ľudí“. V staršej príručke Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky z r. 1973 (Svoboda a kol., 1973, s. 31; ďalej ZS) sa ako domáci slovenský ekvivalent tohto termínu uviedlo aj viacсловné spojenie *vlastné meno lidí* (podobne aj v macedónskom ja-

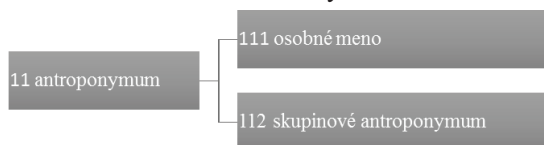

Príspevok bol vypracovaný v zmysle cieľov vedeckého projektu VEGA č. 1/0058/20 Teória a terminologický systém slovenskej onomastiky (v kontexte slovenskej a medzinárodnej onomastickej terminológie).

¹ Termín *skupinové antroponymum* nemá v angličtine zaužívanú podobu.

zyku), ktoré však môže zväzdať k chybnému vysvetleniu jeho významu, že ide iba o vlastné mená skupín ľudí, nie jednotlivcov, a pravdepodobne preto sa v aktualizovanej verzii tejto príručky z r. 1983 (OS, s. 82) takéto domáci slovenský a macedónsky synonymný termín už nevyskytuje. Termín *osobné meno* sa v týchto príručkách (ZS, s. 32, 43; OS, s. 83, 89) definuje ako „vlastné meno jednotlivého človeka“ a *skupinové antroponymum* ako „vlastné meno skupiny ľudí, ktorí tvoria určité spoločenstvo“. A. Gałkowski (2012) pre poľštinu okrem synonymných termínov uvedených v príručkách *nazwa grupowa*, *antroponim zespołowy* pre skupinové antroponymum použil aj termín *antroponim kolektywny* (= kolektívne antroponymum).

K osobným menám sa zaraďujú napr. rodné mená, priezviská, prímená, prezývky. K skupinovým antroponymám alebo skupinovým menám patria napr. rodinné mená, rodové mená, obyvateľské mená, krajové mená, etnonymá.² Základné systematické zaradenie je podľa novej príručky z r. 1983 (porov. aj Olivová-Nezbedová, 1998, grafická schéma na s. 51) v rámci hyperonyma a desatinného číslovania 1 bionymum takéto:

V rámci hyponymicko-hyperonymických vzťahov je termín antroponymum hyperonymom a termíny osobné meno a skupinové antroponymum sú hyponymá, hoci vzhľadom na to, že obidva tieto termíny možno v rovnakých kontextoch nahradiť termínom antroponymum, zvyknú sa pokladať aj za tzv. kontextové synonymá (porov. Masár, 2000, s. 43). V lužickej srbčine sa v novej príručke uvádzajú k termínu *antroponym* domáce ekvivalenty *wosobowe mjeno*, *wosobowe // lužece mě* s poznámkou, že nielen v nemčine, ako to bolo uvedené aj v staršej príručke, ale aj v lužickej srbčine sa tieto termíny nevzťahujú na všetky mená skupín ľudí. Takáto situácia v lužickej srbčine je spôsobená jednak nejednotnosťou používania termínov

² Obyvateľské mená a etnonymá sa v jednotlivých jazykoch a onomastických školách hodnotia rozlične (propiária alebo apelatíva), interpretujú sa ako skupinové mená (Slováci, Bratislavčania), ale aj ako individuálne mená (Slovák, Bratislavčan) (porov. napr. Blanár, 1996, s. 47 – 51), čo však už predstavuje osobitný problém týchto druhov antroponým a týka sa všeobecnejšieho teoretického vzťahu apelatívnej a propriálnej lexiky, resp. apelatívnej a propriálnej sféry jazyka.

u jednotlivých autorov (termíny sa často utvárali ad hoc), ale hlavne tým, že odborná literatúra o lužickosrbských osobných menách a miestnych názvoch sa písala po nemecky (Petr, 1969). V terminologickom systéme sa pre lužickú srbčinu i nemčinu chápu termíny *antroponymum* a *osobné meno* ako synonymá³ a súčasne (rovnako ako aj pre ostatné jazyky) sa termín *antroponymum* uvádza ako nadradený termín (hyperonymum) pre termíny *osobné meno* (lužickosrbsky aj *antroponym*, nemecky aj *Anthroponym*).

N. V. Podol'ská (Podol'skaja, 1978, s. 30–31) uviedla termín *антропоним* zhodne so slovanskými príručkami a termín *индивидуальный антропоним* (individuálne antroponymum) ako druh antroponyma s významom „любое собственное имя одного человека“ (akékoľvek vlastné meno jednej osoby) a tiež ako druh antroponyma pre pomenovanie vlastných mien skupiny ľudí termín *групповой антропоним* (skupinové antroponymum).

V ukrajinskej onomastike sa termín *особова назва* (= osobné meno) chápe ako vlastné meno jednotlivého človeka, nie ako domáce synonymum k termínu *антропонім*. V Slovníku ukrajinskej onomastickej terminológie (Bučko – Tkačova, 2012, s. 40, 145 – 146) sa termín *антропонім* vysvetľuje rovnako ako v slovanských príručkách, ale termín *особова назва* sa chápe v oveľa širšom význame ako akékoľvek nielen vlastné, ale aj všeobecné meno osoby. Osobitne sa uvádzajú aj termíny *индивидуальный антропонім* (individuálne antroponymum) a *групповой антропонім* (skupinové antroponymum).

Nejednotne sa termín *особно име* (= osobné meno) chápe aj v chorváčine. Anđela Frančić (2006, s. 76) uviedla, že napríklad v publikácii Enciklopedijski rječnik lingvističnih naziva (Simeon, 1969) sa ako *osobné meno* uvádza vlastné meno typu *Vladimir* i apelatívum typu *otac* (= otec). V chorvátskych onomastických i vo všeobecnejšie jazykovedne orientovaných prácach (vrátane zákona o osobnom mene), ale aj v rozličných komunikačných situáciách a štýloch sa osobné meno môže chápať ako akýkoľvek druh vlastného mena jednotlivca alebo len ako synonymum k termínu rodné (krstné) meno, či iba ako označenie osoby (úradným) rodným menom a priezviskom, pričom chorvátske termíny *антропоним* a *особно име* sa zvyknú uvádzať ako synonymné, hoci podľa onomastického terminologic-

³ Podľa A. Frančićovej (2006, s. 75) sa takto chápu aj v slovinčine.

kého systému je medzi nimi hyperonymicko-hyponymický vzťah (Frančić, 2006). Anđela Frančić (2006, s. 78 – 79) skonštatovala, že v chorvátskej onomastickej terminológii je potrebné zreteľne odlišovať a definovať termíny *ime* – *antroponim* – *osobno ime* a nechápať ich ako synonymá, ale vo vzťahu nadržadenosti a podržadenosti. S týmto záverom sa stotožňujeme a podľa nášho názoru je vhodným odporúčaním aj pre ostatné jazyky.

Urszula Bijak (2019, s. 48 – 49) upozornila aj na použitie termínu *nazwa osobowa* (= osobné meno) v poľštine aj vo význame apelatíva označujúceho osobu v elektronickom slovníku osobných mien, ktorého cieľom je komplexne skúmať význam a fungovanie osobných mien, hoci v poľských onomastických kompendiách, ale aj v *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* (s. 354) sa *nazwa osobowa* definuje ako „vlastné meno, ktoré označuje osobu“.

V zozname základných (kľúčových) onomastických termínov (ICOS List of Key Onomastic Terms), ktorý vypracovala terminologická skupina Medzinárodného komitétu onomastických vied (International Council of Onomastic Sciences, skr. ICOS), hoci ide iba o istý výber abecedne zoradených termínov a nejde o ich systematické roztriedenie do terminologickej sústavy, sa angl. termín *anthroponym* definuje rovnako ako v slovanských príručkách⁴, pri termíne *personal name* (= osobné meno) sa však iba odkazuje na termín *anthroponym*. A. Gałkowski (2012) uviedol poľské termíny *antroponim* a *nazwa osobowa* tiež v podstate ako synonymné, pričom *antroponim* definoval ako vlastné meno osoby alebo skupiny osôb a pri termíne *nazwa osobowa* je uvedený odkaz na termín *antroponim*. Pri spracúvaní poľskej onomastickej terminológie v hierarchicko-tematickom slovníku poľskej onomastickej terminológie Halszka Górny (2020, s. 93) novšie ukázala v rámci viacstupňovej hyperonymicko-hyponymickej systematiky takéto základné radenie terminologických hesiel:

antroponim/nazwa osobowa
nazwa indywidualna
nazwa rodzinna, rodowa, zbiorowa

---

⁴ Definícia v angličtine: *anthroponym* – proper name of a person or a group of persons.

V Novom encyklopedickom slovníku češtiny (Pleskalová, 2017) sa termín *antroponymum* definuje ako „vlastní jméno jednotlivého člověka (*vlastní jméno osobní*) nebo skupiny lidí (*skupinové antroponymum*)“, čo je v súlade so slovanskými príručkami, ale s tým rozdielom, že namiesto termínu *osobní jméno* sa použil termín *vlastní jméno osobní*. V českých publikáciách určených prioritne pre študentov sa tieto termíny uvádzajú rozlične. Napríklad termíny *antroponymum*, pl. *antroponyma* = *osobní jména* s významom „jména lidí a na základě podobnosti také živočichů, rostlin a nadpřirozených bytostí představovaných jako osoby (viz *Bionyma*; něm. *Personenname*, pol. *antroponim*, *nazwa osobowa*; angl. *personal name*)“ sa uvádzajú ako synonymné (Komárek, 2012, s. 6, 18). S. Pastyřík (2010, s. 5) ich zase v terminologickom slovníku uvádza osobitne – *antroponymum* ako „vlastní jméno člověka nebo skupiny lidí: *Jan Werich – Češi, Moravané, Přemyslovci*“ a *osobní jméno* už len ako „jméno jednotlivé osoby“.

Príklady na to, že sa termíny *antroponymum* a *osobné meno* môžu stotožňovať, chápu sa ako synonymné (medzinárodný a domáci termín) alebo sa chápu vo vzťahu nadradený a podradený termín (hyperonymum – hyponymum), by sme našli aj u iných autorov a v ďalších jazykoch. Termíny *antroponymum* a *osobné meno* sa ako synonymné uviedli aj v Slovníku slovenskej lingvistickej terminologie (1. zv., 1977, s. 236). Nejednotnosť uvádzania týchto antroponomastických termínov v rámci terminologickej systematiky nie je spôsobená iba rozdielnym chápaním v iných jazykoch, ale spočíva aj v nejednotnom uvádzaní v slovenských lingvistických publikáciách a aj u jednotlivých slovenských onomastikov. V Encyklopédii jazykovedy (1993, s. 66) sa v jednom hesle ako synonymné vykladajú termíny *antroponymum*, *osobné meno* ako „vlastné meno človeka“, pričom skupinové antroponymá sa uviedli len vo forme príkladov (*Prešovčania, Francúzi*) pri všeobecnom lingvistickom termíne *skupinové substantíva* (tamže, s. 384). V Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003, s. 447) sa pri význame adjektíva *osobný* „týkajúci sa ľudského jedinca alebo gramatickej osoby“ nachádza aj spojenie *osobné mená* s významom „rodné mená a priezviská“. Tento výklad je však podľa nášho názoru nedostačujúci, pretože tu nejde o vysvetlenie významu, ale len o uvedenie dvoch príkladov druhov tohto typu antroponyma, pričom k osobným menám sa zaraďujú aj iné druhy (napr. prímená, pre-

zývky, pseudonymá, živé osobné mená). Utvárajú sa termíny ako *skupinové osobné meno* (domáci termín k termínu *skupinové antroponymum*), ktorý napr. použil V. Blanár (1996, s. 47). V. Blanár (1973, s. 58) však odporúčal v rámci *antroponymického znaku* základné triedenie „termínov vzťahujúcich sa na objekty a javy označované osobným menom“ takto:

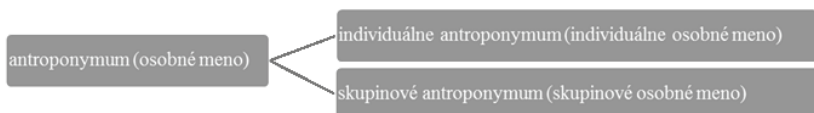
bionymum:

antroponymum

meno jednotlivca

meno skupiny ľudí

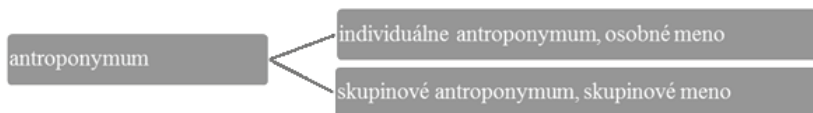
M. Majtán (1979, s. 155 – 156) charakterizoval na základe slovníka Slovar ruskej onomastičeskej terminológii (Podoľskaja, 1978) *antroponymum* iba ako „vlastné meno človeka“ a termín *osobné mená* ako „vlastné mená jednej osoby, napr. rodné meno, priezvisko, prímeno, prezývka, pseudonym“, hoci v tom čase už bola publikovaná prvá príručka slovanskej terminológie (ZS, 1973), v ktorej sa *antroponymum* definovalo aj ako „vlastné meno ľudí“ (s. 31), nielen človeka. Napriek tomu, že v novej príručke (OS, 1983, s. 82) nie sú termíny *antroponymum* a *osobné meno* uvedené ako synonymá, ale vo vzťahu nadradený termín (*antroponymum*) a podradený termín (*osobné meno*), aj neskôr M. Majtán⁵ uvažoval o takomto základnom členení uvedených termínov:

Záver: Uvádzanie medzinárodných termínov *antroponymum*, *individuálne antroponymum*, *skupinové antroponymum* a ich domácich ekvivalentov *osobné meno*, *individuálne osobné meno*, *skupinové osobné meno* vo vzťahoch synonymie medzinárodného a domáceho termínu a v súvislosti s hierarchiou v rámci hyperonymicko-hyponymickej systematiky je nielen v slovenskej onomastike nejednotné. Pri spracovaní terminológie a jej nor-

⁵ Na základe osobnej konzultácie.

movaní je však potrebné odporúčať aspoň v rámci jedného jazyka iba jeden spôsob klasifikácie. Adjektívum *osobný* sa sémanticky viaže na jednotlivca, na jednu osobu s významom „súvisiaci s osobou ako ľudským jedincom“, nie na skupinu ľudí, a odborná terminológia by mala byť v súlade s významovým obsahom tohto apelatíva, ktoré sa využilo aj v uvedených lexikalizovaných terminologických spojeniach. Z tohto dôvodu podľa nášho názoru nie je najvhodnejšie používať termín *osobné meno* ako synonymné k termínu *antroponymum*, a to ani v rámci termínu, ktorým sa pomenúvajú vlastné mená skupín ľudí, t. j. ako domáci termín *skupinové osobné meno* k termínu *skupinové antroponymum*. Ako adekvátny synonymný termín k *osobnému menu* by bol vhodný termín *individuálne antroponymum*. Preto navrhujeme takéto základné systematické delenie:

Termín *antroponymum* by mohol ostať bez domáceho synonymného ekvivalentu, pričom synonymné termíny vo vzťahu medzinárodný, resp. čiastočne medzinárodný – domáci termín by boli *individuálne antroponymum*, *osobné meno* a druhá dvojica *skupinové antroponymum*, *skupinové meno*.

LITERATÚRA

BIJAK, Urszula: Polska terminologia onomastyczna. Ku harmonizacji systemu. In: Konvergencie a divergencie v propriálnej sfére. 20. slovenská onomastická konferencia (Banská Bystrica 26. – 28. júna 2017). Zborník referátov. Eds. A. Chomová – J. Krško – I. Valentová. Bratislava: Filozofická fakulta UMB – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Veda 2019, s. 44 – 52.

BLANÁR, Vincent: Teoretické problémy onomastickej terminológie. In: Makedonski jazik, 1973, roč. 24, s. 51 – 62.

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii). Bratislava: Veda 1996. 252 s. ISBN 80-224-0490-X.

BUČKO, Dmytro – TKAČOVA, Natalia: Slovnyk ukrajinskoi onomastyčnoji terminolohiji. Charkiv: Ranok 2012. 256 s. ISBN 978-966-315-150-2.

Encyklopédia jazykovedy. Eds. J. Mistrík a kol. Bratislava: Obzor 1993. 513 s.

Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. Ed. K. Polański. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1993. 671 s. ISBN 83-04-04680-6.

FRANČIĆ, Anđela: Što je osobno ime? In: Folia Onomastica Croatica, 2006, roč. 15, s. 71 – 80.

GALĀKOWSKI, Artur: Aktualizowana lista podstawowych hasel terminologii onomastycznej w jazyku polskim. 2012. Dostupné na <http://onomastyka.uni.lodz.pl/strona-glowna/terminologia-polska> [cit. 21. 3. 2021].

GÖRNY, Halszka: Czy istnieje potrzeba leksykograficznego opracowania terminów antroponomastycznych? In: *Onomastica*, 2020, roč. 64, s. 93 – 106.

ICOS List of Key Onomastic Terms. Dostupné na <https://icosweb.net/publications/onomastic-terminology/>. [cit. 19. 3. 2021].

KOMÁREK, Karel: Vlastní jména v jazykovém systému a v komunikaci. Studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2012. 44 s. ISBN 978-80-244-3303-5.

Krátký slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

MAJTÁN, Milan: Onomastické termíny podľa objektov pomenovaných vlastnými menami. In: *Kultúra slova*, 1979, roč. 13, č. 5, s. 153 – 159.

MASÁR, Ivan: Ako pomenúvame v slovenčine. Kapitoly z terminologickej teórie a praxe. Spisy SJS 3. Bratislava: SJS pri SAV – JÚLEŠ SAV 2000. 60 s. ISBN 80-89037-00-3.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: K hierarchii onomastických termínů podle objektů pojmenovaných vlastními jmény. In: *Acta onomastica*, 1998, roč. 39, s. 46 – 54.

PASTYŘÍK, Svatopluk: Rukověť pro onomastické semináře. Slovníček. Pro studenty onomastických disciplín. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové 2010. 27 s. Dostupné na <https://adoc.pub/rukov-pro-onomasticke-seminae-slovníek.html>.

PETR, Jan: Lužickosrbská onomastická terminologie. In: *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1969, roč. 9, s. 538 – 552.

PLESKALOVÁ, Jana: ANTROPONYMUM. In: *CzechEncy. Nový encyklopedický slovník češtiny*. Eds. P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová. Brno: Masarykova univerzita 2012 – 2020. Dostupné na <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>. [cit. 21. 3. 2021].

PODOĽSKAJA, Natalia V.: Slovar ruskoj onomastičeskoj terminologii. Moskva: Nauka 1978. 199 s.

SIMEON, Rikard: Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva. 1. A – O. Zagreb: Matica hrvatska 1969. 1010 s.

Slovník slovenské lingvistické terminologie. 1. – 2. Ved. red. A. Jedlička. Praha: Academia 1977 – 1979.

SVOBODA, Jan a kol.: Základní soustava a terminologie slovenské onomastiky. In: *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1973, roč. 14, č. 1, 280 s.

SVOBODA, Jan a kol.: Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite 1983. 412 s.

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Paleobotanické menoslovie cievnatých rastlín

MICHAL HRABOVSKÝ (*Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*) – JÁN KLIMENT (*Botanická záhrada UK, Blatnica*) – DANA GURIČANOVÁ (*Jazykovedný ústav E. Štúra SAV*)

Skamenené vyhynuté rastliny sú významnou skupinou živých organizmov, ktorej súčasné organizmy vďačia za svoju existenciu. Hoci zo skupiny fosílnych organizmov sú stále najpopulárnejší predkovia dnešných vtákov, teda dinosaury, vtedajšie rastliny, ktoré boli pre väčšinu z nich hlavným zdrojom potravy, zostávajú v úzadí. Paleobotanika, čiže veda, ktorá sa zaoberá skamenenými rastlinami, nie je na Slovensku veľmi rozvinutá. Jednu z možností popularizácie tohto vedného odboru môže byť predstavenie zaujímavých vyhynutých druhov širšiemu okruhu verejnosti, čo si vyžaduje prideliť niektorým vyhynutým taxónom slovenské mená, ktoré budú ľahšie zapamätateľné ako krkolomné vedecké latinizované názvy.

Základom česko-slovenskej paleobotaniky je štvordielna Paleobotanika, ktorú publikoval český fytopaleontológ František Němejc v rokoch 1959 – 1975. Jednotlivým druhom tu síce neboli určené české mená, ale do češtiny sa preložili názvy väčších skupín (napríklad psilofytové rastliny, psygmofylové rastliny) alebo významné druhy (napríklad rýnia, kordaity). Podobnej tradície sa drží aj novšia vysokoškolská učebnica (Mičieta a kol., 2018), ktorá okrajovo uvádza významné vyhynuté druhy aj s ich slovenským menom.

Paleotaxonómia sa líši od tradičnej taxonómie existenciou takzvaných parataxónov, ktorými sa pomenovávajú fosílie bez nájdených fertílých orgánov. Mnohé parataxóny sú známe len na základe listov alebo anatomickej stavby osí. Výnimočne nájdené plodné orgány prináležiace rovnakému listovému parataxónu neraz ukazujú, že viaceré, často nepríbuzné druhy (napríklad semenné paprade a pravé paprade) mali rovnaké listy. Parataxónom sa neodporúča pridelovať slovenské meno, napriek tomu ho viaceré listové

parataxóny už majú, keď sa podľa nich pomenovala listová žilnatina (Futák, 1966). Preto evolučne významným listom viazaným na konkrétnu rastlinnú skupinu možno prideliť slovenské meno (napríklad sfenopterový, neuropterový, téniopterový list). Pri nájdení plodného orgánu sa aj vo vedeckej nomenklatúre zvykne ponechávať zaužívané listové, ba niekedy aj anatomické meno ako typové meno (napríklad *Cordaites*, *Calamites*) pre celú rastlinnú skupinu, čo sa odzrkadľuje aj v slovenskom menosloví (napríklad kordaity, kalamity). Mená pre významné druhy sa tvoria rovnakým spôsobom ako pri súčasných rastlinách (Kliment a kol., 2017; Hrabovský a kol., 2019), čiže uprednostňuje sa fonetický prepis. V prípade zložitých dedikačných mien alebo neľubozvučných latinizovaných mien možno vytvoriť výstižné meno založené na etymológii (napr. *Psygmoptyllum* – vejárolistovec je z gréckeho slova ψυγματος – chladenie, prenesene vejár, a φύλλο – list) alebo na diagnostickom morfológickom znaku (napr. *Psilophyton* – príveskovka je podľa typického primitívneho listu nazývaného v zahraničnej literatúre prívesok). Napriek tomu možno v odborných publikáciách použiť známe tvary ako psygmofylové rastliny alebo psilofytové rastliny, mysliac tým rastliny s vejárovitými listami alebo príveskami.

ZOZNAM MIEN VYHYNUTÝCH TAXÓNOV A PARATAXÓNOV

<i>Arabia</i> Mey.-Berth. et Gerrienne – arabia	<i>Aneurophyton</i> R. Kräusel et H. Weyland – aneurofyt
<i>Aberlemnia</i> Gonez et Gerrienne – kuksónia	<i>Angaranthus</i> Naugolnykh – angarant
<i>Adoketophyton</i> C. S. Li et D. Edwards – adoketofyt	<i>Ankyropteris</i> (G. Stenzel) P. Bertrand – ankyroptera
<i>Aetophyllum</i> Brongniart – bylinovec	<i>Arberia</i> White – arbéria
<i>Aglaophyton</i> D. S. Edwards – rýniovec	<i>Archaeocalamites</i> Stur – prakalamit
<i>Alloiopteris</i> H. Potonié – alojoptera	<i>Archaeocycas</i> S. H. Mamay – archeocycas
<i>Alternopsis</i> Naugolnykh – alternovec	<i>Archaeofructus</i> G. Sun, D. L. Dilcher, S. Zheng et Z. Zhou – praplodovec
<i>Anachoropteris</i> Corda – anachoroptera	<i>Archaeopteris</i> Dawson – archeoptera

- Archaeosigillaria* Kidston – prasigilária
Archaeosperma J. M. Pettitt et C. B. Beck – prasemienka
Archaeostrobilus B. Cornet – zvláštnočiaškovec
Asteroxylon Kidst. et W. H. Lang – asteroxylon
Austrocalyx Vega et Archangelsky – juhočiaškovec
Avatia Anderson et Anderson – avatia
Axelrodia Cornet – axelródia
Baragwanathia W. H. Lang et Cookson – chvostníkovka
Barinophyton White emend. Brauer – barinofyt
Barrandeina D. R. J. Stur – barandejna
Barthelia G. W. Rothwell et G. Mapes – bartélia
Bathurstia Hueber – baturstia
Bernettia Gothan – bernetia
Botryopteris Kidst. – botryoptera
Bracteophyton D. M. Wang et S. G. Hao – brakteofyt
Calamites Brongniart – kalamit
Calamophyton Kräusel et Weyland – mokrinovec
Calamopitys Unger – kalamopita
Calathospermum Walton – vázosemienka
Callistophyton Delevoryas et Morgan – kalistovec
Cardiocarpus Brongniart – srdcosemenec
Catenalis S. G. Hao et C. B. Beck – katenala
Caytonia Thomas – kajtónia
Cecropsis S. P. Stubblefield et G. W. Rothwell – cekropsa
Celatheca S. G. Hao et Gensel – celatéka
Cervicornus C. Li et F. M. Hueber – parožník
Chaleuria H. N. Andrews, Gensel et W. H. Forbes – rôznovýtrusnicovka
Cheirocladus Naugolnykh – rukolistovec
Chlidanophyton Gensel – chlidanofyt
Cladoxylon Unger – kladoxylon
Colpodexylon Banks – lalokodrev
Compsocradus Berry et Stein – krátkopriveskovce
Cooksonia W. H. Lang – kuksónia
Cordaites Unger – kordait
Cornucarpus Arber – rohosemienka
Corynepteris W. H. Baily – koryneptera
Cosmosperma D. Wang, L. Liu, M. Meng, J. Xue, T. Liu et Y. Guo – krásnosemienka
Crenaticaulis Banks et Davis – vrúbkobyľ
Cruciaetheca N. R. Cúneo et I. Escapa – križonoska
Cycadocarpidium Nathorst – cykádosiškovec
Cycadoidea Buckland – cykasovka
Czekanowskia Heer – čekanovskia

- Darneya* Schaarschmidt et
Maubeuge – darneja
- Deheubarthia* D. Edwards, P.
Kenrick et L. M. Carluccio –
ostníkovka
- Dechellyia* Ash – dechélia
- Denglongia* J. H. Xue et S. G. Hao
– denglongia
- Dibracophyton* S. G. Hao, J.
H. Xue, Zhu et Wang –
dvojlisteňovec
- Dicranophyllum* Grand'Eury –
vidlolistovec
- Dichophyllum* Elias –
vidlicolistkovéc
- Dinophyton* Ash – dinofyt
- Dirhopalostachys* Meyen –
dvojdielník
- Discalis* S. G. Hao – diskala
- Discinities* K. Feistmantel –
prapapradník
- Distichophytum* Mägd. – dvojradník
- Dolomitia* Clem.-West. –
dolomitovka
- Dordrechtites* H. M. Anderson –
dordrechtovec
- Dorsalistachya* S. J. Wang et A. R.
T. Spence – lúčoklasovka
- Drepanophycus* Göppert –
zaplaveneč
- Drewria* Crane et Upchurch –
drevria
- Elkinsia* G. W. Rothwell, S. E.
Scheckler et W. H. Gillespie –
elkinsia
- Ellesmeris* Hill, Scheckler et
Basinger – elesmera
- Emplectopteris* Halle –
emplektoptera
- Emporia* G. Mapes et G. W.
Rothwell – empória
- Eoantha* Krassilov – kvetovka
- Eocladoxylon* Halle –
kladoxylonovec
- Eonotosperma* S. N. Césari –
prvosemienka
- Eophyllophyton* S. G. Hao et C. B.
Beck – prvolistovec
- Erdtmanitheca* K. R. Pedersen,
P. R. Crane et E. M. Friis –
erdzmanovka
- Estinnophyton* M. Fairon-Demaret
– estinofyt
- Eurystoma* Long – širokočiaškovka
- Eviostachya* Stockmans –
príveskoklasovka
- Fedekurtzia* Archangelsky –
fedekurcia
- Ferugliocladus* Archangelsky et
Cúneo – ferugliovec
- Foozia* Gerrienne – fôzia
- Fraxinopsis* G. R. Wieland –
krídlosemenec
- Fredlindia* Anderson et Anderson –
fredlindia
- Frenelopsis* Schenk – frenelovec
- Genomosperma* Long –
semenoplodka
- Gigantonomia* X. Li et Z. Yao –
gigantoptera

Gigantopteris Schenk –
 gigantoptera
Ginkgoites A. C. Seward – ginkovec
Glossophyllum Wedekind –
 jazykolist
Gondwanostachys S. V. Meyen –
 gondvanovec
Gosslingia A. Heard – goslingia
Grammatopteris B. Renault –
 gramatoptera
Gulpenia Gothan et Jongmans –
 gulpénia
Gumuia S. G. Hao – gumuja
Halleophyton C. S. Li et D.
 Edwards – haleovec
Hamatophyton Ghu et Zhi –
 hamatofyt
Hamshawia Anderson et Anderson
 – dvojhĺávka
Haskinsia Grierson et Banks –
 haskinsia
Hicklingia Kidst. et W. H. Lang –
 hiklingia
Hirmeriella Hörhammer – hirmerka
Hlatimbia Anderson et Anderson –
 hlatimbia
Horneophyton Bargh. et Darrah –
 hornea
Hsua Li – ťua
Hueberia Yang, Li et Edwards –
 huberia
Huia Geng – huja
Huvenia Hass et W. Remy –
 huvénia
Hyenia Nathorst – hyénia
Ibyka Skog et Banks – ibyka
Iridopteris Arnold – iridoptera
Kandyria T. A. Sixel – kandyria
Kannaskoppia Anderson et
 Anderson – kanaskopia
Kaplanopteris Tomescu, G.
 W. Rothwell et Trivett –
 kaplanoptera
Karkenía Archangelsky – karkénia
Kaulangiophyton Gensel, Kasper et
 Andrews – kaulangiofyt
Kladistamuos M. A. Carrizo et
 Archangelsky – kernatec
Konioria Zdebska – koniória
Konnostachys Doweld – konovec
Krithodeophyton D. Edwards –
 kritodeofyt
Kunia C. H. Xiong, D. M. Wang, Q.
 Wang et M. C. Meng – kunia
Lagenospermum Nathorst –
 dźbánkovec
Lagenostoma Williamson –
 dźbánkovka
Leclercqia Banks, Bonamo et
 Grierson – leklerkia
Lepidocarpon D. H. Scott –
 lepidokarp
Lepidodendron Sternberg –
 lepidodendron
Lilpopia Conert et Schaarschmidt –
 lilpopia
Limnothetis V. A. Krassilov –
 bahurinec
Lindtheca Anderson et Anderson –
 lindtėka

- Lyginopteris* H. Potonié – džbánkovka
Lyrasperma Long – lýrosemienka
Macivera M. E. Kotyk, J. F. Basinger, P. G. Gensel et T. A. de Freitas – macivera
Majonica Clem.-West. – majonika
Matatiella Anderson et Anderson – matatiela
Medullosa Cotta – stržňovka
Melvillipteris J. Z. Xue et J. F. Basinger – melviliptera
Mesoxylon D. H. Scott et A. J. Maslen – mezoxylon
Metacladophyton Z. Wang et B. Geng – dlhopríveskovec
Miadesmia M. Benson – krytovýtrusnicovka
Mitrospermum Arber – mitrosemenec
Monilistrobus Wang et Berry – retiazkoklas
Moresnetia F. Stockmans – móresnecia
Multifurcatus Y. Wang – mnohovídlícovka
Nagrenia Nosova – nagrénia
Nataligma Anderson et Anderson – nataligma
Nathorstiana Richter – natorstiana
Noeggerathia Sternberg – negeratia
Nothia A. G. Lyon ex El-Saadawy et Lacy – notia
Nystroemia Halle – nystrémia
Oocampsa H. N. Andrews, P. G. Gensel et A. E. Kasper – vajcovýtrusnicovka
Oricilla Gensel – oricila
Ottokaria R. Zeiller – jazyčnatec
Palissya Endl. – palisia
Paratingia Zhang – tingiovec
Parkvillia R. Serbet, S. Hageman, B. L. Hoffman, T. N. Taylor et E. Taylor – parkvilia
Pauthecophyton J. H. Xue, S. G. Hao, Zhu et Wang – málovýtrusnicovka
Peltaspermum Harris – štítosemenec
Peltotheca I. Escapa et N. R. Cúneo – štítonoska
Pentoxylon B. P. Srivastava – päťorník
Perezlaria Delevoryas et Gould – perezlária
Pertica Kasper et H. N. Andrews – pertika
Petriellaea Taylor, Del Fueyo et Taylor – petrielovka
Phasmatocycas S. H. Mamay – prvocykas
Physostoma Williamson – fyzostoma
Planatophyton Gerrienne, Mey.-Berth., Yang, Steemans et Li – plochopríveskovec
Pleuromeia Corda – pleuromeja
Polypetalophyton B. Geng – mnohopríveskovec
Polyspermophyllum Archangelsky – mnohosemenec
Polythecophyton S. G. Hao, Gensel and Wang – mnohovýtrusnicovka

- Proteokalon* S. E. Scheckler et H. P. Banks – proteokalon
- Protobarinophyton* Ananiev – protobarinofyt
- Protocalamostachys* Walton – prvokalamit
- Protolepidodendron* J. Krejčí – prvolepidodendron
- Protolepidodendropsis* W. Gothan et F. Zimmermann – prvolepidodendronovec
- Protopitys* Göppert – prvodrevka
- Psaliuchochaena* H. S. Holden – psaliucholéna
- Psarionius* Cotta – psarónius
- Pseudobornia* Nathorst – medved'ovka
- Pseudosporochnus* Potonié et Bernard – hyéniovec
- Psilophyton* Dawson emend. Hueber et H. P. Banks – príveskovka
- Psygmophyllum* Schimper – vejárolistovec
- Rellimia* S. Leclercq et P. M. Bonamo – relímia
- Renalia* Gensel – renália
- Rhacophyton* Mourlon – rakofyt
- Rhodeites* Němejc – rodeit
- Rhynia* Kidst. et W. H. Lang – rýnia
- Rinistachya* C. Prestianni et R. W. Gess – príveskoklasovec
- Rissikia* Townrow – risikia
- Rotafolia* D. M. Wang, S. G. Hao et Q. Wang – rotafólia
- Ruffloria* S. V. Meyen – rufflória
- Saaropteris* M. Hirmer – sároptera
- Sartilmania* Fairon-Dem. – sartilmania
- Sawdonia* Hueber – savdónia
- Senftenbergia* Klotzsch et H. Karst. – senftenbergia
- Sengelia* K. Matsunaga et A. Tomescu – sengélia
- Sermaya* D. A. Eggert et Delevoryas – sermaja
- Serrulacaulis* F. M. Hueber et H. P. Banks – pílko byl'
- Shougangia* D. M. Wang, H. H. Xu, J. Z. Xue, Q. Wang et L. Liu – listopríveskovka
- Schmeissneria* Kirchner et Konijn-Citt. – krytohlávka
- Schweitzeria* Shipunov et D. D. Sokoloff – iránka
- Sigillaria* Brongniart – sigilária
- Sonapteris* J. Pšenička, J. Bek et R. Rößler – sonaptera
- Stachyophyton* B. Y. Geng – listoklasovec
- Stachyotaxus* Nathorst – klasotis
- Stauropteris* Binney – stauroptera
- Stockmansella* Fairon-Dem. – stokmansela
- Sturianthus* Kräusel – sturiant
- Suchoviella* Ignatiev et S. V. Meyen – suchoviela
- Svalbardia* O. A. Høeg – svalbardia
- Taeniocrada* D. White – téniokrada
- Tarella* Edwards et Kenrick – tarela

<i>Tatarina</i> Meyen – tatarína	<i>Umkomasia</i> Thomas – prilbosemienka
<i>Tedelea</i> D. A. Eggert et T. N. Taylor – tedelea	<i>Utrechtia</i> G. W. Rothwell et G. Mapes – utrechtovka
<i>Tenuisa</i> Wang – tenkopríveskovka	<i>Vardecloeftia</i> Harris – vardekleftia
<i>Teruelia</i> B. Cascales-Miñana et Gerrienne – teruélia	<i>Ventarura</i> C. L. Powell, D. Edwards et N. H. Trewin – ventarura
<i>Tetraxylopteris</i> Beck – štvorlalokovec	<i>Vladimaria</i> Gordenko – vladimária
<i>Thamnocladites</i> Stockmans – krovec	<i>Vojnovskya</i> M. F. Neuberg – vojnovskia
<i>Thrinkophyton</i> Kenrick et Edwards – trinkofyt	<i>Voltzia</i> Brongniart – voltzia
<i>Thucydia</i> Hern.-Cast., G. W. Rothwell et G. Mapes – tucídia	<i>Voltziopsis</i> Potonié – voltziovec
<i>Tingia</i> Halle – tingia	<i>Wattieza</i> Stockmans – vatiéza
<i>Trichopitys</i> Saporta – trichopita	<i>Westerheimia</i> Krasser – vesterhajmia
<i>Triloboxylon</i> Matten and Banks – trojlalokovec	<i>Williamsonia</i> Carruth. – viliamsónia
<i>Trimerophyton</i> Hopping – trojvetvovec	<i>Williamsoniella</i> Carruth. – viliamsonka
<i>Triphylopteris</i> Schimper – trifyloptera	<i>Yarravia</i> W. H. Lang et Cookson – jarávia
<i>Tubicaulis</i> Cotta – tubikaula	<i>Yimaia</i> Z. Zhou et Zhang – jimaja
<i>Ulmannia</i> Göppert – ulmania	<i>Yunnia</i> Yang – junia
<i>Umaltolepis</i> Krassilov – umaltolepka	<i>Zamiostrobus</i> Endl. – zamiošiškovec
	<i>Zosterophyllum</i> Penh. – zosterofýla
	<i>Zygopteris</i> Corda – zygoptera

Zhrnutie

V príspevku uvádzame 252 slovenských ekvivalentov k taxónom alebo parataxónom vyhynutých rastlín. Navrhnuté slovenské mená sa môžu používať aj pre neuvedené taxóny a parataxóny, ktoré sú pravdepodobne príbuzné s uvedenými taxónmi alebo parataxónmi. Napríklad k taxónu *Ottokaria* – jazyčnatec patria listy parataxónu *Glossopteris*, ktorý sa takisto môže

volat' jazyčnatec; k taxónu *Umkomasia* – prilbosemienka sa pripája parataxón *Dicroidium*, ktorý sa takisto môže nazývať prilbosemienka; k parataxónu *Pentoxylon* – päťorník sa priradujú plodenstvá taxónu *Carnoconites* a *Sahnia*, ktoré v prípade potreby možno prekladať ako päťorník; k parataxónu *Cordaites* – kordait patria šišťice parataxónu *Cordaianthus*, ktorý sa takisto môže nazývať kordait, a podobne. Prostredníctvom tohto menotvorného systému možno pripájať existujúce mená k stovkám ďalších nevedených fosílnych rastlinných rodov bez nevyhnutnosti vymýšľať ďalšie mená, ktoré by sa mohli časom stať nadbytočnými.

V texte sa nachádza jedno homonymum príveskovka. Doteraz toto meno patrilo k rodu *Megacarpaea*. Z hľadiska morfológie je však vhodnejšie použiť meno príveskovka pre *Psilophyton* a rod *Megacarpaea* DC. nazývať šešul'kovec.

LITERATÚRA

FUTÁK, Ján: Flóra Slovenska 1. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 604 s.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom M – R. In: Kultúra slova, 2019, roč. 53, č. 2, s. 80 – 90.

KLIMENT, Ján – FERÁKOVÁ, Viera – GOLIAŠOVÁ, Kornélia – HINDÁK, František – HINDÁKOVÁ, Alica – HODÁLOVÁ, Iva – KOCHJAROVÁ, Judita – KUBINSKÁ, Anna – LACKOVIČOVÁ, Anna – LIZOŇ, Pavel – MARHOLD, Karol – MÁRTONFI, Pavol: Zásady, pravidlá a odporúčania pre tvorbu a revíziu slovenského menoslovia siníc, rias, húb a rastlín. In: Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 2017, roč. 39, suplement 1, s. 1 – 79.

MÍČIETA, Karol – ZAHRADNÍKOVÁ, Eva – HRABOVSKÝ, Michal – ŠČEVKOVÁ, Jana: Fylogénéza a morfogenéza cievnatých rastlín. Bratislava: Polygrafické stredisko Univerzity Komenského v Bratislave 2018. 340 s. ISBN 978-80-223-4403-6.

NĚMEJC, František: Paleobotanika 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1959. 405 s.

NĚMEJC, František: Paleobotanika 2. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1963. 530 s.

NĚMEJC, František: Paleobotanika 3. Praha: Academia 1968. 480 s.

NĚMEJC, František: Paleobotanika 4. Praha: Academia 1975. 470 s.

Latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálnych názvov liečivých rastlín. 2. časť (B – D)

MÁRIA BAČOVÁ

Katedra rusistiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

latinský (medzinárodný vedecký) názov	slovenský názov	český názov	ruský názov	bieloruský názov
<i>Ballota nigra</i> L.	balota čierna, ž.	měrnice černá, ž.	белокудренник чёрный, м.	белакудранік чорны, м.
<i>Bellis perennis</i> L.	sedmokráska obyčajná, ž.	sedmikráska chudobka, ž.	маргаритка многолетняя, ж.	стакротка шматгадовая, ж. (маргарытка шматгадовая, ж.)
<i>Berberis vulgaris</i> L.	dráč obyčajný, m.	dříšťál obecný, m.	барбарис обыкновенный, м.	барбарыс звычайны, м.
<i>Bergenia crassifolia</i> (L.) Fritsch.	bergénia tučnolistá, ž.	bergenie tučnolistá, ž.	бадан толстолистный, м.	бадан таўсталісты, м.
<i>Berteroa incana</i> (L.) DC.	šedivka sivá, ž.	šedivka šedá, ž.	икотник серый, м.	гарліца шэрая, ж. (ікаўнік шэры, м.)
<i>Beta vulgaris</i> L.	repa obyčajná, ž.	řepa obecná, ž.	свёкла обыкновенная, ж.	буракі звычайныя, мн.
<i>Betonica officinalis</i> L.	betonika lekárska, ž.	bukvice lékařská, ž.	буквица лекарственная, ж.	буквіца лекавая, ж.
<i>Betula lenta</i> L.	breza cukrová, ž.	бříза туhá, ž.	берёза вишнёвая, ж.	бяроза вішанная, ж.
<i>Betula pendula</i> Roth.	breza previsnutá, ž.	бříза bělokorá, ž.	берёза повислая, ж.	бяроза павіслая, ж. (бяроза бародаўчатая, ж.)
<i>Betula pubescens</i> Ehrh.	breza plstnatá, ž.	бříза рýřitá, ž.	берёза пушистая, ж.	бяроза пушыстая, ж.
<i>Bidens tripartita</i> L.	dvozub trojdielny, m.	dvouzubec trojdílný, m.	черда трёхраздельная, ж.	ваўчкі трохраздзельныя, мн. (чарада трохпадзельная, ж.)
<i>Blitum bonus-henricus</i> (L.) C. A. Meyer (Chenopodium bonus-henricus L.)	mrlík dobrý, m.	merlík všedobr, m.	марь цельнолистная, ж.	лебада добрага Генрыха, ж. (мар добрага Генрыха, ж.)

<i>Borago officinalis</i> L.	borák lekársky, m.	brutnák lekársky, m.	бурачник лекарственный, м.	агурочник лекавы, м. (бурачник лекавы, м.)
<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	kapusta sitinová, ž.	brukey sitinová, ž.	капуста ситниковая, ж. (горчица сарептская, ж.)	гарчыца сарэпцкая, ж.
<i>Brassica nigra</i> (L.) W. D. J. Koch.	kapusta čierna, ž.	brukey černá, ž.	капуста чёрная, ж. (горчица чёрная, ж.)	гарчыца чорная, ж.
<i>Brassica oleracea</i> L.	kapusta obyčejná, ž.	brukey zelná, ž.	капуста огородная, ж.	капуста агародная, ж.
<i>Bryonia alba</i> L.	posed biely, m.	posed bílý, m.	переступень белый, м. (бриония белая, ж.)	пярэступ белы, м. (пераступень белы, м.)
<i>Bryonia cretica</i> subsp. <i>dioica</i> (Jacq.) Tutin (<i>Bryonia dioica</i> Jacq.)	posed dvojdomý, m.	posed dvoudomý, m.	переступень двудомный, м.	пярэступ двухдомны, м. (пераступень двудомны, м.)
<i>Bunias orientalis</i> L.	roripovník východný, m.	rukevník východní, m.	свербига восточная, ж.	свербігуз усходні, м.
<i>Bupleurum aureum</i> Fisch. ex Hoffm	prerostlík zlatistý, m.	prorostlík dlouholistý zlatý, m.	володушка золотистая, ж.	валадушка залацістая, ж.
<i>Bupleurum falcatum</i> L.	prerostlík kosákovitý, m.	prorostlík srpovitý, m.	володушка серповидная, ж.	валадушка серпападобная, ж.
<i>Buxus sempervirens</i> L.	krušpán vždyzelený, m.	zimostráz vždyzelený, m.	самшит вечнозелёный, м.	самшыт вечназялёны, м.
<i>Calendula officinalis</i> L.	nechtík lekársky, m.	měsíček lekársky, m.	календула лекарственная, ж. (ноготки лекарственные, мн.)	наготкі лекавыя, мн. (календула лекавая, ж.)
<i>Calla palustris</i> L.	diablík močiarny, m.	ďáblík bahenní, m.	белокрыльник болотный, м.	капытнік балотны, м. (белакрыльнік балотны, м.)
<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Hill	vres obyčejný, m.	vřes obecný, m.	вереск обыкновенный, м.	верас звычайны, м.
<i>Caltha palustris</i> L.	záružlie močiarne, s.	blatouch bahenní, m.	калужница болотная, ж.	лотаць балотная, ж.
<i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br.	povoja plotná, ž.	opletník plotní, m.	повой заборный, м.	павой агарожны, м.

<i>Campanula glomerata</i> L.	zvonček klubkatý, m.	zvonek klubkatý, m.	колокольчик скученный, м. (колокольчик сборный, м.)	званочак скучаны, м. (званочак зборны, м.)
<i>Cannabis sativa</i> L.	konopa siata, ž.	konopí seté, s.	конопля посеvная, ж.	каноплі пасяўныя, мн.
<i>Capparis spinosa</i> L.	kapara trnitá, ž.	kapara trnitá, ž.	каперсы колючие, мн.	каперсы калючыя, мн.
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	pastierska kapsička obyčajná, ž.	kokoška pastuší tobolka, ž.	пастушья сумка обыкновенная, ж. (сумочник пастуший, м.)	стрэлкі звычайныя, мн. (пастуховая сумка, ж.)
<i>Capsicum annum</i> L.	paprika ročná, ž.	paprika setá, ž.	стручковый перец однолетний, м. (перец однолетний, м.)	перац аднагадовы, м. (перац струковы аднагадовы, м.)
<i>Caragana arborescens</i> Lam.	karagana stromovitá, ž.	čimišník stromovitý, m.	карагана древо-видная, ж.	карагана дрэвападобная, ж. (акацыя дрэвападобная, ж.)
<i>Cardamine amara</i> L.	žerušnica horká, ž.	řeřišnice hořká, ž.	сердечник горький, м.	буйміна горкая, ж.
<i>Cardamine bulbifera</i> (L.) Crantz (<i>Dentaria bulbifera</i> L.)	zubačka cibul'konnosná, ž.	kyčelnice cibulkonnosná, ž.	зубянка клубне-носная, ж.	зубніца клубняносная, ж.
<i>Cardamine pratensis</i> L.	žerušnica lučná, ž.	řeřišnice luční, ž.	сердечник луговой, м.	буйміна лугавая, ж.
<i>Carduus nutans</i> L.	bodliak ovisnutý, m.	bodlák nicí, m.	чертополох поникающий, м.	чартапалох паніклы, м.
<i>Carex hirta</i> L.	ostrica srstnatá, ž.	ostřice srstnatá, ž.	осока коротко-волосистая, ж. (осока мохнатая, ж.)	асака варсістая, ж.
<i>Carica papaya</i> L.	papája melónová, ž.	papája obecná, ž.	папайя, ж. (дынное дерево, с.)	дыннае дрэва, с. (папая, ж.)
<i>Carlina acaulis</i> L.	krasovlas bezbyľový, m.	pupava bezloďyžná, ž.	колючник бесстебельный, м.	урочнік бессяябловы, м.
<i>Carum carvi</i> L.	rasca lučná, ž.	kmín kořenný, m.	тмин обыкновенный, м.	кмен звычайны, м.
<i>Centaurea cyanus</i> L.	nevädza pol'ná, ž.	chrpa polní, ž.	василёк синий, м.	васілёк сіні, м.

<i>Centaurium erythraea</i> Rafn.	zemežlč okolíkátá, ž.	zemežluč okolíkátá, ž.	золототысячник обыкновенный, м.	цвінтарэй звычайны, м.
<i>Ceratonía siliqua</i> L.	rohovník obyčejný, м.	rohovník obecny, м.	цератония стручковая, ж. (рождковоое дерево, с.)	цэратонія стручковаая, ж. (раждковаое дрэво, с.)
<i>Cetraria islandica</i> (L.) Ach.	přuzgierka islandská, ž.	puklérka islandská, ž.	цетрария исландская, ж. (исландский мох, м.)	цэтрарыя ісландская, ж. (ісландскі мох, м.)
<i>Chaerophyllum aromaticum</i> L.	krkoška voňavá, ž.	krabilice zápašná, ž.	бутень ароматный, м.	цъмянец духмяны, м. (буцень духмяны, м.)
<i>Chamaemelum nobile</i> (L.) All.	paruman spanilý, м.	rmen sličný, м.	пуравник благородный, м.	пупок дабародны, м.
<i>Chamaenerion angustifolium</i> (L.) Scop. (<i>Epilobium angustifolium</i> L.)	kyprina úzkolistá, ž. (vrbka úzkolistá, ž.)	vrbovka úzkolistá, ž.	иван-чай узколистный, м. (хаменерион узколистный, м.)	іван-чай вузкалісты, м. (скрыпень вузкалісты, м.)
<i>Chelidonium majus</i> L.	lastovičník väčší, м.	vlašovičník větší, м.	чистотел большой, м.	падтыннік вялікі, м.
<i>Chenopodium album</i> L.	mrlik biely, м.	merlik bílý, м.	марь белая, ж. (марь обыкновенная, ж.)	лебада белая, ж. (мар белая, ж.)
<i>Chenopodium vulvaria</i> L.	mrlik smradľavý, м.	merlik smrdutý, м.	марь вонючая, ж.	лебада смярдзючая, ж.
<i>Chrysosplenium alternifolium</i> L.	slezinovka striedavolistá, ž.	mokrýš střídavolistý, м.	селезёночник очереднолистный, м.	мінушкі звычайныя, мн.
<i>Chimaphila umbellata</i> (L.) W. P. C. Barton	zimofub okolíkátý, м.	zimozelen okoličnatý, м.	зимолоубка зонтичная, ж.	парушэнец парасоністы, м.
<i>Cichorium intybus</i> L.	čakanka obyčejná, ž.	čekanka obecná, ž.	цикорий обыкновенный, м.	цыкорыя звычайная, ж.
<i>Cicuta virosa</i> L.	rozpuk jedovatý, м.	rozpuk jízlivý, м.	вех ядовитый, м.	цыкута ядавітая, ж.
<i>Cinchona calisaya</i> Wedd.	chinínovník kalisájový, м.	chinovník kalisájový, м.	хинное дерево калисая, с.	хіннае дрэва Леджэра, с.
<i>Cinchona officinalis</i> L.	chinínovník lékařsky, м.	chinovník lékařský, м.	хинное дерево лекарственное, с.	хіннае дрэва лекавае, с.
<i>Cinchona pubescens</i> Vahl	chinínovník pápeřistý, м.	chinínovník pýřitý, м.	хинное дерево красносочковое, с.	хіннае дрэва чырванасочковае, с.

<i>Cinnamomum camphora</i> (L.) J. Presl	škoricovník gáfro-vý, m. (gáfrovník lékařský, m.)	kafrovník lékařský, m. (skořicovník kafrovník, m.)	коричник камфорный, м.	камфорнае дрэва, с. (камфоравы лаўр, м.)
<i>Cinnamomum cassia</i> (L.) J. Presl (<i>Cinnamomum aromaticum</i> Nees)	škoricovník čínský, m.	skořicovník čínský, m.	коричник китайский, м.	карычнае дрэва кітайскае, с.
<i>Cinnamomum verum</i> J. Presl. (<i>Cinnamomum zeylanicum</i> Blume)	škoricovník cejlónský, m.	skořicovník cejlónský, m.	коричник цейлонский, м.	карычнае дрэва цэйлонскае, с.
<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop.	pichliáč roľný, m.	рháč rolní, m.	бодяк полевой, м.	бадзяк палявы, м.
<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. et Nakai	dyňa červená, ž.	lubenice obecná, ž.	арбуз обыкновенный, м.	кавун звычайны, м.
<i>Clematis recta</i> L.	plamienok priamy, m.	plamének přímý, m.	ломонос прямой, м. (клематис прямой, м.)	павойнік прамы, м.
<i>Coffea arabica</i> L.	kávovník arabský, m.	kávovník arabský, m.	кофе арабийский, м. (кофейное дерево арабийское, с.)	кафейнае дрэва арабийскае, с.
<i>Coffea liberica</i> W. Bull. Ex Hiern	kávovník libérijský, m.	kávovník liberijský, m.	кофе либерийский, м. (кофейное дерево либерийское, с.)	кафейнае дрэва ліберыйскае, с.
<i>Colchicum autumnale</i> L.	jesienka obyčajná, ž.	ocún jesenní, m.	безвременник осенний, м.	познацвет асенні, м.
<i>Colchicum speciosum</i> Steven	jesienka nádherná, ž.	ocún ozdobný, m.	безвременник великолепный, м.	познацвет цудоўны, м.
<i>Comarum palustre</i> L. (<i>Potentilla palustris</i> /L./ Scop.)	nátržnica močiar-na, ž.	mochna bahenní, ž.	сабельник болотный, м.	шабельнік балотны, м.
<i>Conium maculatum</i> L.	bolehlav škvrnitý, m.	bolehlav plamatý, m.	болиголов пятнистый, м.	балігалоў плямісты, м.
<i>Consolida regalis</i> S. F. Gray	ostrůžka poľná, ž.	ostrožka stračka, ž.	сокирки полевые, мн.	рагулькі палявыя, мн.
<i>Convallaria majalis</i> L.	konvalinka voňavá, ž.	konvalinka vonná, ž.	ландыш майский, м.	ландыш майскі, м.
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	rupenec roľný, m.	svlačec rolní, m.	вьюнок полевой, м.	бязрозка палявая, ж.

<i>Corchorus olitorius</i> L.	juta dlhoplodá, ž.	jutovník zeleninový, m.	джут длинно-плодный, м.	джут даўгаплодны, м.
<i>Coriandrum sativum</i> L.	koriander siaty, m.	koriandr setý, m.	кориандр посевной, м.	каляндра пасяўная, ж. (каляндра пахучая, ж.)
<i>Cornus mas</i> L.	drieň obyčajný, m.	ďrín obecný, m.	кизил обыкновенный, м. (кизил мужской, м.)	кізіл звычайны, м. (кізіл мужчынскі, м.)
<i>Cornus sanguinea</i> L. (<i>Swida sanguinea</i> /L./ Opiz)	svíb krvavý, m.	svída krvavá, ž.	свидина кроваво-красная, ж.	свідзіна крывава-чырвоная, ж.
<i>Corydalis cava</i> (L.) Schweigg. et Koerthe	chochlačka dutá, ž.	dymnivka dutá, ž.	хохлатка полая, ж.	чубатка пустая, ж.
<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv.	chochlačka plná, ž.	dymnivka plná, ž.	хохлатка плотная, ж.	чубатка пчыльная, ж.
<i>Corylus avellana</i> L.	lieska obyčajná, ž.	líška obecná, ž.	лещина обыкновенная, ж.	ляшчына звычайная, ж.
<i>Cota tinctoria</i> (L.) J. Gay (<i>Anthemis tinctoria</i> L.)	ruman farbiarsky, m.	rmen barvířský, m.	пупавка красильная, ж.	пупок фарбавальны, м.
<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	škumpa vlasatá, ž.	ruj vlasatá, ž.	скумпия кожевненная, ж.	скумпія звычайная, ж.
<i>Crataegus laevigata</i> (Poir.) DC.	hloh obyčajný, m.	hloh obecný, m.	боярышник сглаженный, м. (боярышник обыкновенный, м.)	глог калючы, м.
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	hloh jednosemenný, m.	hloh jednosemenný, m.	боярышник однопестичный, м.	глог аднапесцікавы, м.
<i>Crataegus pentagyna</i> W. et K.	hloh päťsemenný, m.	hloh päťsemenný, m.	боярышник пятипестичный, м.	глог пяціпесцікавы, м.
<i>Crataegus sanguinea</i> Pall.	hloh krvavý, m.	hloh krvavý, m.	боярышник кроваво-красный, м.	глог крывава-чырвоны, м.
<i>Crocus sativus</i> L.	šafraň siaty, m.	šafraň setý, m.	шафран посевной, м.	шафран пасяўны, м.
<i>Cucumis melo</i> L.	melón cukrový, m.	meloun cukrový, m.	дыня обыкновенная, ж.	дыня звычайная, ж.
<i>Cucumis sativus</i> L.	uhorka siata, ž.	okurka setá, ž.	огурец посевной, м.	агурок пасяўны, м.

<i>Cucurbita pepo</i> L.	tekvica obyčajná, ž.	тыкев обечна́, ж.	тыква обыкновенная, ж.	гарбуз звичайны, м.
<i>Curcuma longa</i> L.	kurkuma pravá, ž.	kurkumovník dlouhý, m.	куркума длинная, ж.	куркума доўгая, ж.
<i>Cuscuta europaea</i> L.	kukučína európska, ž.	kokoťice evropská, ž.	повилика европейская, ж.	павітуха еўрапейская, ж.
<i>Cyclamen purpurascens</i> Mill.	cyklámen purpurový, m.	brambořík nachový, m.	цикламен краснеющий, м.	цыкламен еўрапейскі, м.
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	dula podlhovastá, ž.	kdouloň obecná, ž.	айва продолговатая, ж.	айва звичайная, ж.
<i>Cynara cardunculus</i> L.	artičoka bodliaková, ž. (karda, ž.)	artyčok kardový, m.	артишок испанский, м.	аргышок іспанскі, м.
<i>Cynara scolymus</i> L.	artičoka zeleninová, ž.	artyčok zeleninový, m.	артишок посевной, м.	аргышок пасяўны, м. (аргышок калючы, м.)
<i>Cynoglossum officinale</i> L.	psí jazyk lékařsky, m.	užanka lékařská, ž.	чернокорень лекарственный, м.	касталом лекавы, м.
<i>Cyperus rotundus</i> L.	šachor okrúhly, m.	šachor hlíznatý, m.	сыть круглая, ж.	сыць круглая, ж.
<i>Cytisus scoparius</i> (L.) Link	průtatec metlovitý, m.	janovec metlatý, m.	раkitник вечный, м.	жарновец мяцёлчатый, м.
<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soó	vstavačovec škvrnitý, m.	prstnatec plamitý, m.	пальчатокоренник пятнистый, м.	пальчатакарэ́нник плямісты, м.
<i>Daphne mezereum</i> L.	lykovec jedovatý, m.	lýkovec jedovatý, m.	волчягодник обыкновенный, м.	ваўчаягада звичайная, ж. (ваўчаягаднік звичайны, м.)
<i>Datura stramonium</i> L.	durman obyčajný, m.	durman obecný, m.	дурман обыкновенный, м.	дурнап'ян звичайны, м. (дурман звичайны, м.)
<i>Daucus carota</i> L.	mrkva obyčajná, ž.	mrkev obecná, ž.	морковь обыкновенная, ж. (морковь дикая, ж.)	морква дзікая, ж.
<i>Daucus carota subs. sativus</i> (Hoffm.) Arcang.	mrkva obyčajná siata, ž.	mrkev obecná setá, ž.	морковь посевная, ж.	морква пасяўная, ж.
<i>Delphinium elatum</i> L.	stračia nôžka vysoká, ž.	stračka vuvýšená, ž.	живокость высокая, ж.	рагулькі высокія, мн. (козлікі высокія, мн.)

<i>Descurainia sophia</i> (L.) Webb ex Prantl	úhorník liečivý, m.	úhorník mnoho- dílňý, m.	дескурайния Софьи, ж.	дэскурайнія Софії, ж.
<i>Dianthus deltoides</i> L.	klinček sličko- vý, m.	hvozdík kropena- tý, m.	гвоздика травян- ка, ж.	гваздзік травянка, м.
<i>Digitalis ferruginea</i> L.	náprstník hrdza- vý, m.	náprstník rezavý, m.	наперстянка ржавая, ж.	наперстаўка ржавая, ж.
<i>Digitalis grandiflora</i> Mill.	náprstník veľko- kvetý, m.	náprstník veľ- kokvetý, m.	наперстянка крупноцветко- вая, ж.	наперстаўка буйнакветная, ж.
<i>Digitalis purpurea</i> L.	náprstník červe- ný, m.	náprstník červe- ný, m.	наперстянка пурпурная, ж.	наперстаўка пурпуровая, ж.
<i>Dioscorea communis</i> (L.) Caddick & Wilkin (<i>Tamus communis</i> L.)	dioskorea obyčaj- ná, ž. (sadlovec obyčajný, m.)	smldinec obecný, m.	тамус обыкно- венный, м.	тамус звычайны, м.
<i>Diphasiastrum complanatum</i> (L.) Holub	plavúň sploštený, m. (plavúnik sploštený, m.)	plavúnik zploště- lý, m.	двурядник сплю- снутый, м. (пла- ун сплюснутый, м.; дифазиаструм сплюснутый, м.)	дыфазіястр сплюсчаны, м.
<i>Dipsacus fullonum</i> L.	štetka lesná, ž.	štetka planá, ž.	ворсянка сукно- валов, ж. (вор- сянка лесная, ж.)	варсянка лясная, ж.
<i>Dracocephalum moldavica</i> L.	včelník moldav- ský, m.	včelník moldav- ský, m.	змееголовник молдавский, м.	змеегалоўнік малдаўскі, м.
<i>Drosera anglica</i> Huds.	rosička anglic- ká, ž.	rosnatka anglic- ká, ž.	росянка англий- ская, ж.	расіца англійская, ж.
<i>Drosera intermedia</i> Hayne	rosička prostred- ná, ž.	rosnatka prostřed- ní, ž.	росянка проме- жуточная, ж.	расіца прамежкаявая, ж.
<i>Drosera rotundifolia</i> L.	rosička okrúhlo- listá, ž.	rosnatka okrouh- lolistá, ž.	росянка кругло- листная, ж.	расіца круглалістая, ж.
<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott.	papraď samčia, ž.	kapraď samec, ž.	щитовник муж- ской, м.	шчытоўнік мужчынскі, м. (папараць мужчынская, ж.)
<i>Dysphania ambrosioides</i> (L.) Mosyakin & Clemants (<i>Chenopodium ambrosioides</i> L.)	mrlík voňavý, m.	merlík vonný, m.	дисфания ам- бросевидная, ж. (марь амброзие- видная, ж.)	лебыда амброзіепадоб- ная, ж.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Apelatívna bor, bôr a ich deriváty v slovenských terénnych názvoch

RENÁTA ONDREJKOVÁ

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV

Terénne názvy – anojkonymá sú názvy neživých prírodných objektov a javov a tých človekom vytvorených objektov na Zemi, ktoré nie sú určené na bývanie a sú v krajine pevne fixované (Svoboda a kol., 1973, s. 62; pozri aj Valentová, 2009, s. 31 – 34). Zdrojov motivácie pri pomenúvaní objektu býva vždy viac, ale najtypickejšia črta sa stáva pomenovacím motívom, na základe ktorého vznikne terénny názov. Stromy, či už jednotlivé, alebo tvoriace súvislý porast, boli a sú veľmi dobrou orientačnou pomôckou pri identifikácii určitého nesídelného geografického objektu, a preto sa stali častým motivantom názvov týchto objektov.

Borovica lesná či sosna (*Pinus silvestris*) patrí medzi všeobecne známe ihličnaté stromy. Utvára rozsiahle lesné porasty v Ázii aj Európe najmä na piesočnatých rovinách. Je to nenáročná drevina, nachádzame ju na suchých pieskoch, plytkých pôdach aj na skalách, na vresoviskách i mokrých rašeliniskách typu vrchovísk. Súčasne sa jej dobre darí na vápencových skalách, obyčajne v pásme dubín, zasahuje však miestami aj do pásma bučín až smrečín. Upevňuje viate piesky a bežne sa pestuje ako úžitkový lesný strom. Borovica je dôležitá aj inak – pre peľ a pre výhonky. Kvitne v máji a dáva veľké množstvo peľu podradnejšej akosti. Včelám poskytuje živicu, ktorú horlivo zbierajú a vytvárajú z nej propolis. Predmetom zberu sú konce konárikov – jarné výhonky – turio pini silvestris. Používajú sa na prípravu osviežujúceho a vitamínového nápoja. Zber sa robí iba z vyrúbaných stromov v marci, apríli, keď konce konárikov sú pokryté

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 2/0019/20 Lexika slovenských terénnych názvov.

striebornými obalmi, a to pri slnečnom počasí. Najznámejší produkt ihličín je terpentínový balzam získaný narezávaním (Kresánek, 1982, s. 142).

Borovicu poznajú všetky slovanské národy, o čom svedčia názvy nielen v spisovných jazykoch (slov. *borovica*, *sosna*, čes. *borovice*, hor. luž. *chójna*, dol. luž. *chójca*, poľ., ukr., rus. *sosna*, slovin., srb., chorv., mac. a bulh. *bor*), ale aj v nárečiach. Názvy od základu *bor-* sú v juhozápadnej polovici Slovenska, t. j. na celom západnom Slovensku a v časti stredoslovenských nárečí. Najrozšírenejšia je podoba *borovica* (na západnom Liptove aj *borovicä*). V Trenčianskej stolici, v okolí Prievidze, v Tekove, Honte a v západnej polovici bývalej Zvolenskej stolice sa používajú podoby *bor*, *bór* i *buor*. Menšie enklávy utvárajú na západoslovenskom území podoby *búr* i *bóra* a *buora*. V severovýchodnej polovici Slovenska, na Kysuciach, Orave, v Novohrade, Gemeri, na celom východnom Slovensku je rozšírený názov *sosna* (Habovštiak, 1991, s. 151).

V príspevku sme sa sústredili na motiváciu pri pomenovaní a štruktúrnotypologický rozbor terénnych názvov utvorených zo substantív *bor*, *bór*, *bôra* a na terénne názvy motivované borovicovým porastom.

Starobylé slovo *bor* má celoslovanský charakter. V západoslovanských a vo východoslovanských jazykoch sa vyskytuje najmä s významom „ihličnatý, borovicový les“, v jazykoch karpatskej oblasti s významom „močarisko, rašelinisko“, v južnoslovanských jazykoch a v južnej časti západoslovanských jazykov s významom „borovica, sosna *Pinus silvestris*“ (Majtán, 1991, s. 233).

Slovo *bor* nemusí však označovať len borovicový les. V Machek (1968, s. 60 – 61) pri hesle *bor* uvádza tieto významy: „borový les, *borovina*, *bořina*, *boří*; často jako místní jméno (tu i Borek, Boreček, Borovnice aj.). Slovo *borъ* pôvodne znamenalo (pol. slc.) močál, rašelinieš (odtud je č. *borek* i *borka* kus rašeliny, odříznutý v podobě velké šišky nebo cihly; dále stol. *borowica* rojovník, též kaprad). Z vysychajících močálů se tvoří poněmhu vřesoviště (pd. *bor*, *borowacina* = vřes; Kuc.), na něm se objevují druhy rostliny *Vaccinium*, zpravidla je to *V. myrtillus* (č. *borůvka*, *borovnice*, chod. *barovnice*, zm. přesmýkem vobůrka B, slc. *borievka*, *borovnica*), ale i *V. vitis idaea* brusinka (sln. *borovnica* i *barovnica*), dále jalovčí (slc. *borovec*, *borůvka*, *borievka*; od toho je slc. borovička jalovcová kořalka, slc. *borovčiak* kvíčala: živí se bobulemi jalovce), konečně kleč a sosnový les (č. *bor*, odtud *borovice*; slc. *bor*, *bór* sosnový strom i les, *borovica*) a *bo-*

rov(n)ík druh hříbů: roste zpravidla pod borovicemi, jeho podhoubí tvoří symbiózu s kořínky sosny. (A. Mátl rkp.) – Všeslovanské: r. *bor*, ukr. *bir* les (vůbec jehličnatý; ale zvláště sosnový), sln. sch. b. *bor* sosna...¹⁴

V staršej slovenčine sa slovo *bor* (*bór*; *bôr*) vyskytovalo v troch základných významoch: 1. borovica, sosna, 2. borovicový (ihličnatý) les, borina, 3. rašelinisko, močarisko (Historický slovník slovenského jazyka I, s. 145); v Bernolákovom Slowári (1825, s. 116) sa uvádzajú iba dva významy 1. borovicový les (pinetum, pinea sylva), 2. borovica. V Slovníku slovenského jazyka 1 (A – K, 1959, s. 118) sú významy 1. ihličnatý strom, borovica, sosna, 2. borovicový les, borovina; v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003, s. 74) 1. borovica, sosna, 2. borina a v Slovníku súčasného slovenského jazyka A – H (2006, s. 340) 1. ihličnatý strom s dlhým ihličím, borovica, 2. borovicový les. Slovník slovenských nárečí 1 (1994, s. 144) uvádza štyri významy slov *bor*, *bôr*, *bôra*: „1. ihličnatý strom, borovica lesná, 2. borovicový les, 3. ihličnatý ker, borievka obyčajná (*Juniperus communis*) a jej porast, 4. *bôra* lenivá, ťarbavá žena. Staršie slovníky, napr. Palkovičov slovník (1820, s. 67) pri hesle *bor* uvádza významy borovica a borovicový les.

V terénnych názvoch sa slovo *bor* (i *bór*; *bôr*; *búr*) vyskytuje sporadicky na západnom aj na strednom Slovensku, najviac na Záhorí, a to v názvoch, v ktorých možno rekonštruovať pôvodný apelatívny lexikálny význam tohto slova „borovicový les“. Je to na území, kde sa strom nazýva *borovica*, lebo na celom Záhorí je v terénnych názvoch bohato doložená podoba *borník* „miesto s borovým, borovicovým porastom“. V severnej časti západného a sčasti aj stredného Slovenska sú doložené podoby *borie*, *bôrie/bôra*, *bórie* a v južnejšej časti podoby *borina*, *bôrina* (Majtán, 1991, s. 234). Bohatý výskyt so slovom *bor* na strednej a najmä na hornej Orave, kde sa borovica nazýva *sosna*, súvisí s charakterom terénu, v ktorom možno rekonštruovať pôvodný význam slova *bor* ako „močarisko, rašelinisko“, rovnako ako na Kysuciach a v Zamagurí na Spiši.

V kartotéke terénnych názvov oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV sú spolu s terénnymi názvami (zo Základnej mapy 1 : 10 000), ktoré má na svojej stránke

¹ Použité skratky vo výklade: pol. – poľsky, slc. – slovensky, slovenčina, č. – česky, stpol. – staropoľsky, pd. – v poľských dialektoch, chod. – chodsky, zm. – západomoravsky, sln. – slovinsky, rkp. – rukopisné práce, r. – rusky, ukr. – ukrajinsky, sch. – srbochorvátsky, b. – bulharsky.

uverejnené Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, zašúpené aj neštandardizované (ľudové) názvy, ktoré sa získali z dotazníkov, zo seminárnych, z diplomových a dizertačných prác, z kolektívnych terénnych výskumov a z ďalších zdrojov. Na pomenovanie porastu a miest s porastom stromov *Pinus silvestris* v slovenských terénnych názvoch sa používajú deriváty od základu *bor*, *bôr*, *bôra*, *bôrie* bez rozšírenia o morfému *-ov-*: *bor*, *borček*, *boričie*, *borie*, *borina*, *borinka*, *borka*, *bornica*, *bôrčik*, *bôrik* alebo s morfému *-ov-*: *borovica*, *bôrovie*, *borovička*, *borovec*, *borovičie*, *borovinka*, *bôrovinka*, *borovisko*, *borový*, *bôrovište*.

V rámci štruktúrnotypologického triedenia môžeme terénne názvy utvorené zo substantív *bor*, *bôr*, *bôra* členiť na priame (jednočlenné a viacčlenné) a nepriame (predložkové a predikatívne) názvy (Majtán, 1996, s. 22).

Priame názvy pomenávajú bezprostredne konkrétny objekt a ich základná podoba je v nominatíve. Priame jednočlenné nederivované názvy, ktoré nemajú odvodzovacie prípony alebo predpony so špecifickým príznakom miesta, sú všetky jednoslovné názvy apelatívneho pôvodu: *Bor* (Myjava; Studienka, MA; Šajdíkove Humence, SE; Pohronská Polhora, BR; Tvrdošín, TS; Zubrohlava, NO; Vysoké Tatry, PP; Šútovo, MT), *Bôr* (Pukanec, LV; Lakšárska Nová Ves, SE; Veľké Leváre, MA; Demänovská Dolina, LM; Martin; Čremošné, TR; Turčianske Teplice), *Bôra* (Veľké Kršteňany, PE; Folkušová, MT; Háj, TR; Sučany, MT; Prievidza; Podhorie, BS). V materiáloch sú zaznamenané aj názvy geografických objektov v množnom čísle, ktoré sa v onomastike nepovažuje za gramatickú kategóriu, ale chápe sa ako lexikálny slovtvorný prostriedok: *Bôry* (Lutila, ZH; Soblahov, TN; Lipovec, MT; Kosorín, ZH; Krasňany, ZA; Varín, ZA), *Bory* (Borský Mikuláš, SE; Podolie, NM; Ochodnica, KM; Mútne, NO; Rabčice, NO; Liptovská Lúžna, RK; Klátova Nová Ves, PE).

Viacčlenné, zložené názvy charakterizuje syntaktický determinatívny vzťah a môžu byť jednoslovné a viacslovné, zložené z dvoch alebo viacerých plnovýznamových slov.

Dvojčlenných nederivovaných determinatívnych názvov so zhodou, ktoré sa utvorili zhodným vlastnostným alebo prívlastňovacím adjektívom a substantívami *bor*, *bôr*, *bôra*, *bôrie*, je medzi terénnymi názvami veľa. Názvy sú v štandardizovaných podobách alebo podobách upravených do spisovnej slovenčiny. Zhodným prívlastkom je najčastejšie prívlastňovacie

adjektívum, ktoré poukazuje na pôvodného či súčasného vlastníka – jednotlivca alebo celú rodinu.

Atribúty môžu byť motivované proprietami: *Hodulov bor* (Polianka, MY), *Húskovie bor*, *Zubákovie bor*, *Sivákových Bor* (Priepasné, MY), *Kováčov bor* (Zemianske Kostofany, PD), *Pavkov bôr* (Horné Naštice, BN), *Notárove bôry* (Veľké Kršteňany, PE), *Páلكove bôry* (Horné Naštice, BN), *Zengove bôry* (Uhrovské Podhradie, BN), *Habánsky bor* (Moravský Svätý Ján, SE), *Svinkovské bory*, *Šimkovské bory* (Liptovská Lúžna, RK), *Bielych bôrie* (Sverepec, PB). Veľa názvov má atribúty motivované adjektívami, ktoré vyjadrujú:

- veľkosť: *Malá Bora*, *Hrubá Bora* (Senica), *Nízke Bôrie* (Horné Srnie, TN),
- vek: *Mladý Bor* (Jablonka, MY),
- farbu: *Čierne Bôre* (Žitná-Radiša, BN),
- polohu: *Predný Bor* (Poprad), *Horné Bôre* (Pravotice, BN), *Nižný Bor* (Pohorelá, BR), *Dolné Bôry* (Uhrovec, BN), *Podlazné Bory* (Veľké Kršteňany, PE), *Výšný Bor* (Pohorelá, BR), *Dolné Bôrovie*, *Horné Bôrovie* (Jasenie, BR),
- hodnotenie, výsledok deja: *Spálený Bor* (Priepasné, MY), *Hladovské Bory* (Suchá Hora, TS).

Okrem adjektíva môže byť dvojslovný terénny názov tvorený aj spojením číslovky a substantív *bor*, *bôr*, *bôra*, *bôrie*: *Prvé bôrie*, *Druhé bôrie*, *Tretie bôrie*, *Štvrté bôrie* (Podlužany, BN). Tieto terénne názvy vznikli podľa poradia a kultúry vysádzaných rastlín.

Najväčšia je samostatná, obsahovo aj typologicky odlišná skupina nepriamych chotárných názvov s predložkou, ktoré sa vo väčšom počte vyskytujú hlavne ako názvy hospodársky využívaných objektov (lúk, pasienkov, polí, lesov a pod.).

Nepriame názvy pomenúvajú objekt prostredníctvom iného vlastným menom pomenovaného alebo názvom nepomenovaného objektu alebo podľa nejakej okolnosti, súvisiacej s jeho vznikom. Najčastejšie ide o priestorový vzťah vyjadrený predložkou. Predložkové názvy vyjadrujú lokalizačný príznak miesta. Tieto názvy vznikli z predložkových konštrukcií okolnostného (príslovkového) určenia miesta alebo elipsou určovaného člena z prívlastkových konštrukcií (Majtán, 1974, s. 146).

Predložkový názov môže obsahovať substantíva *bor*; *bôr*; *bôra*, ako je to pri priamych názvoch, pričom objekt je pomenovaný vzhľadom na polohu ku konkrétnemu boru alebo k viacerým borom, borovému porastu: *Do bora* (Bystričany, PD; Spišská Teplica, PP), *Na bore* (Čierne, Skalité, CA), *Nad borom* (Pohorelá, BR; Bobrov, NO), *Medzi borami* (Zuberec, TS), *Medzi bormi* (Habovka, TS; Bánovce nad Bebravou), *Medzi bôrmi* (Žitná-Radiša, BN), *Nad bormi* (Malé Lednice, PB), *Od bora*, *Od borov* (Levice), *Okolo bora* (Dolný Kubín), *Pod borom* (Bílkove Humence, SE; Jablonka, MY; Kúty, Moravský Svätý Ján, SE; Košolná, Suchá nad Parnou, TT; Trebeľovce, LC), *Pod bôrom* (Košolná, TT; Chynorany, PE), *Pod bôrmi* (Žitná-Radiša, BN), *Pod bormi* (Senica; Stará Lehota, NM; Nesluša, KM; Malé Lednice, PB), *Ponad bor* (Pohorelá, BN), *Pri bore* (Boleráz, TT), *Pri Bôri* (Brieštie, TR), *V bore* (Martin), *V boroch* (Skalité, CA), *V bôri* (Brvnište, PB), *Za borom* (Dojč, SE; Liesek, TS; Rabčice, NO; Trstená), *Za bôrom* (Častkov, SE; Martin; Trebostovo, MT; Rohov, SE), *Za bormi* (Kysucký Lieskovec, KM), *Z bôru* (Nová Baňa, ZC).

Substantíva *bor*; *bôr*; *bôra* v predložkovom názve môžu byť rozvité zhodným alebo aj nezhdným prívlastkom: *Pod Kováčovým bôrom* (Zemianske Kostol'any, PD), *Vo vysokom bore* (Kuklov, SE), *Pod Kopasovým borom* (Priepasné, MY).

Viacčlenné názvy bez zhody, v ktorých určujúcim členom je predložková konštrukcia v postpozícii, sú zväčša tvorené konštrukciou meno + predložka + meno (Majtán, 1996, s. 26), pričom substantíva *bor*; *bôr* môžu byť v obidvoch menných pozíciách: *Bor od Hamričiek*, *Bor od Lieskovského* (Trstená), *Bôr pred Krpel'anmi* (Turany, MT), *Dieliky za bôrom* (Martin), *Gregorková od boru* (Tvrdošín), *Klin v bôre* (Turany, MT), *Krátke za borom* (Martin), *Záhumence od boru* (Borský Svätý Jur, SE).

Rozšírenosť a populárnosť názvov *bor*; *bôr* potvrdzuje adaptácia slov a ich hláskových variantov prostredníctvom domácich slovotvorných prostriedkov. Medzi prvé deriváty patrili adjektívne tvary, ktoré sa utvorili sufixmi vzťahových adjektív *-ový*, *-ová*, *-ovo*. Tieto adjektívne tvary sa používali najmä pri tvorení terénnych názvov objektov s porastom boru, borovice: *Borová hora* (Jamník, LM; Bojná, TO; Ružomberok; Kremnické Bane, ZH; Šelpice, TT), *Riadocká Bôrová* (Martin), *Bôrovo* (Tvrdošín), *Borový vršok* (Slovenská Lupča, BB), *Na bôrovom dielci* (Trebostovo,

MT), *Borová jama* (Ďanová, MT), *Borový háj* (Folkušová, MT; Dobrá Niva, ZV), *Borový vrch* (Veľká Lodina, KE), *Bôrový diel* (Nitrica, PD), *Bôrový kopec* (Banská Belá, BS), *Bôrový vrch* (Oravce, BB), *Pod bôrovou horou* (Sliač, ZV).

V niektorých názvoch sa druh určovaného objektu elidoval a adjektívny tvar pôvodne vo funkcii zhodného prívlastku sa substantivizoval: *Borová* (Dolný Kubín; Tvrdošín; Nimnica, PU; Klenovec, RS; Dobšiná, RV; Dolný Lieskov, PB), *Bôrová* (Párnica, DK; Martin; Sklabinský Podzámok, MT), *Borový* (Moravský Svätý Ján, SE; Hrádok, NM; Párnica, DK; Slovenské Pravno, TR; Jalovec, PD), *Zadná Bôrová* (Ráztočno, PD), *Mestská Bôrová* (Martin).

Podľa hromadných podstatných mien utvorených sufixom *-ie* vznikli tvary *borie*, *bôrie*: *Bôrie* (Bobot, TN), *Borie* (Lysica, ZA), *Zadné bôrie* (Brezany, ZA), *Kucovo borie* (Košeca, IL). Do tejto skupiny patria aj názvy so sufixom *-ovie*: *Bôrovie* (Medzibrod, BB; Vavrišovo, LM; Kalameny, RK; Dražkovce, MT; Turová, ZV; Horná Breznica, PU), *Borovie* (Poniky, BB; Liptovský Michal, RK; Kľače, ZA; Malachov, BB; Horná Breznica, PU; Mengusovce, PP), *Bórovie* (Predajná, BR), *Dolné borovie* (Jasenie, BR).

Často sa používali hromadné substantíva so sufixom *-ina*: *borina*, *bôrina*, *borovina*, *bôrovina* – *Borina* (Nitra; Chropov, SI; Norovce, TO; Litava, KA), *Bôrina* (Budča, ZV; Nová Baňa, ZC; Banský Studenec, BS), *Borovina* (Brezová pod Bradlom, MY; Poniky, BB; Bátovce, LV; Jasenová, DK), *Bôrovina* (Krškany, LV; Banská Bystrica; Nová Baňa, ZC). J. Horecký tento sufix nezaradil medzi prípony, ktorými sa tvoria hromadné substantíva, ale model so sufixom *-ina* označil ako produktívny spôsob tvorenia názvov vecí a konštatoval, že substantíva odvodené týmto sufixom od stromov (*hrabina*, *dubina*, *jelšina*) majú zrejmy odtienok hromadnosti (1959, s. 106, 141 – 142). Apelatívami *borina*, *bôrina*, *borovina*, *bôrovina* sa označujú „miesta s borovým porastom, miesto, kde rastú boriny, borovice“, ale aj „samotný borovicový les“.

Suffixom *-ský/-sky*, *-ovský* sa utvorili adjektíva *borinský* – *Borinské vršky* (Uhrovec, BN), *borovinský* a *borovský*. Terénny názov *Borovinský* (Bobrovec, LM; Ludrová, RK; Ružomberok) môže súvisieť s vrchom *Borovnisko* (Ludrová, RK). Polia *Borovské* (TT) a *Borovské celiny* (TT) vznikli z miestneho názvu *Borová* (TT). Názvy *Borianska hora* (Domadice,

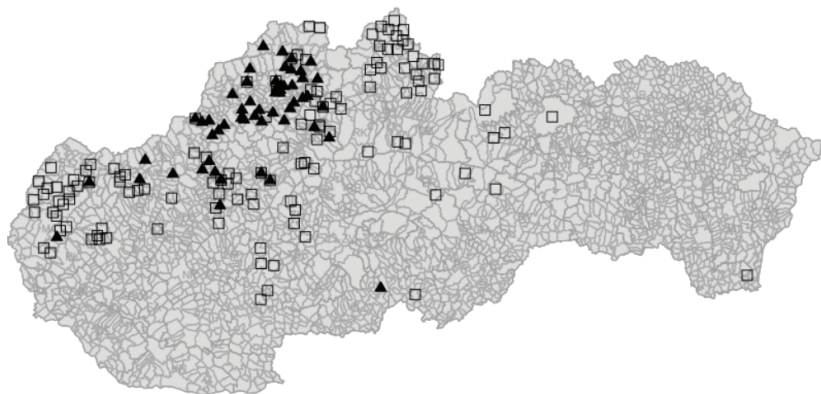
LV), *Boriansky lán* (Santovka, LV) vznikli z miestneho názvu *Bory* (Santovka, LV), lebo objekty, ktoré označujú, sa nachádzajú v okolí obce. Les *Borianska hora* v Domadiciach údajne vlastnili ľudia zo susednej obce *Bory*.

Terénne názvy, najmä chotárne, majú zo všetkých vlastných mien najbližšie k apelatívnej slovnej zásobe. Pri ich tvorení sa používali prostriedky bežnej hovorenej reči (deminutívne, adjektívne sufixy, predložkové väzby) a ich prvoradou úlohou bolo a je pomôcť človeku pri každodennej orientácii v teréne v konkrétnej lokalite. Terénne názvy dopĺňajú poznatky o hláskových, morfológických i slovotvorných javoch v nárečovej lexike. Toponymický výskum sa však robil pred vyše päťdesiatimi rokmi a vzhľadom na to, že človek veľmi aktívne zasahoval do vegetácie, často vyrúbal lesy, vysádzal nové porasty, možno predpokladať, že niektoré objekty zanikli. Zánikom hospodársky využívaných objektov prestávajú fungovať aj ich názvy, a preto sa v budúcnosti ani nebudú štandardizovať. Jediným dokladom o ich existencii ostane digitálna databáza slovenských anojkoným Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, digitálny a knižný slovník lexiky slovenských terénnych názvov, ktorý sa v súčasnosti koncipuje, a aj miestne monografie s pozbieranými názvami. Každý, kto sa zaujíma o jazyk, neraz v nich nájde slová už dávno zabudnuté či významy historizmov a zastaraných slov typických iba pre slovenčinu. Terénne názvy sú aj dnes bohatým zdrojom informácií a cenných údajov pre botanikov, historikov, geografov.

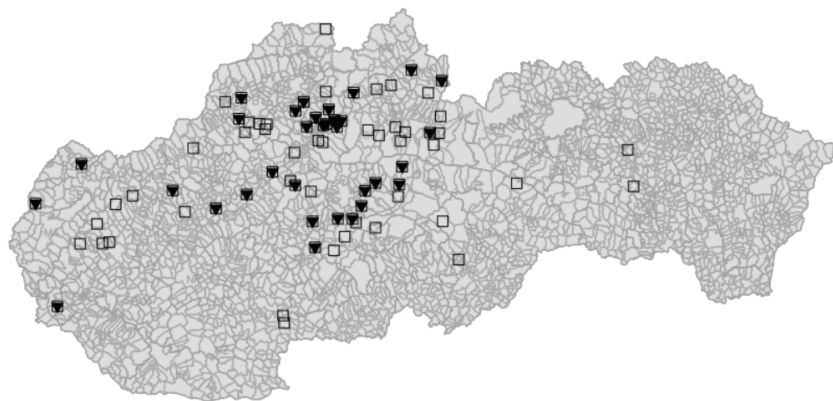
Skratky názvov okresov

BB – Banská Bystrica; BN – Bánovce nad Bebravou; BR – Brezno; BS – Banská Štiavnica; CA – Čadca; DK – Dolný Kubín; IL – Ilava; KA – Krupina; KE – Košice; KM – Kysucké Nové Mesto; LC – Lučenec; LM – Liptovský Mikuláš; LV – Levice; MA – Malacky; MT – Martin; MY – Myjava; NM – Nové Mesto nad Váhom; NO – Námestovo; PB – Považská Bystrica; PD – Prievidza; PE – Partizánske; PP – Poprad; PU – Púchov; RK – Ružomberok; RS – Rimavská Sobota; RV – Revúca; SE – Senica; SI – Skalica; TN – Trenčín; TO – Topoľčany; TR – Turčianske Teplice; TS – Tvrdošín; TT – Trnava; ZA – Žilina; ZC – Žarnovica; ZH – Žiar nad Hronom; ZV – Zvolen

Mapy výskytu apelatív *bor*, *bôr* a ich najčastejších derivátov

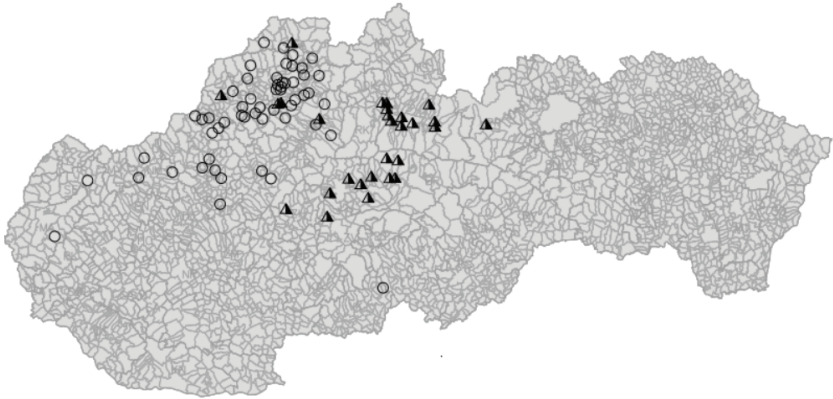

BOR / BORA // BÔR / BÔRA □ BORIE // BÔRIE ▲

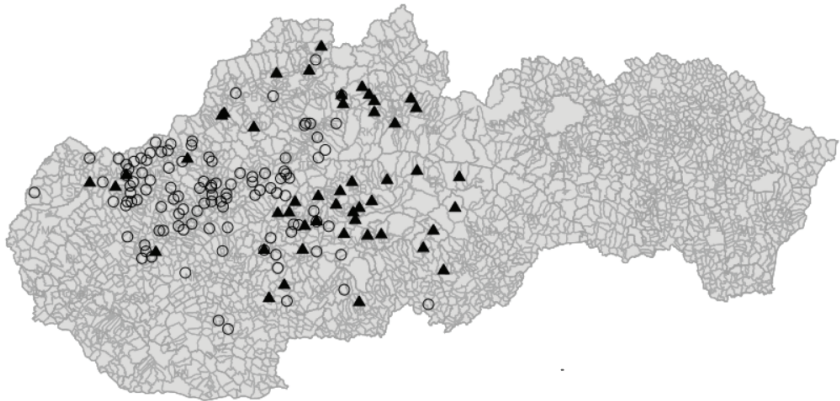

BOROVÝ // BÔROVÝ □ BÔROVÝ ▼

BORIE // BÔRIE ○ BOROVIE // BÔROVIE ▲

BORINA / BÔRINA ○ BOROVINA // BÔROVINA ▲

LITERATÚRA

BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenský, Česko-Laťínsko-Ňemecko-Uherský. Budae: 1825 – 1827. 4 446 s.

ČERVENKA, Martin a kol.: Slovenské botanické názvoslovie. Bratislava: Príroda 1986. 520 s.

FERENČÍKOVÁ, Adriana: Pohľad na slovo bor a jeho deriváty z územného aspektu. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000. s. 410 – 416. ISBN 80-224-0641-4.

HABOVŠTIAK, Anton: Názvy borovica a sosna zo slovakistického i slavistického aspektu. In: Slovenská reč, 1991, roč. 55, č. 3, s. 150 – 155.

Historický slovník slovenského jazyka. 1. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava: Veda 1991. 536 s. ISBN 80-224-0228-1.

HORECKÝ, Ján: Slovtovorná sústava slovenčiny. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 217 s.

KÁLAL, Karol – KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí (slovensko-český diferenciálny). Banská Bystrica: vlastným nákladom 1923. 1 012 s. + 104 s.

Kartotéka slovenských terénnych názvov (digitálna databáza slovenských terénnych názvov) Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.

KRÁLIK, Lubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

KRESÁNEK, Jaroslav: Atlas liečivých rastlín a liečivých plodov. Martin: Osveta 1982. 768 s.

LALIKOVÁ, Tatiana: Apelatívum dub v slovenských terénnych názvoch. In: Slovenčinár, 2017, roč. 4, č. 2, s. 40 – 43. ISSN 1339-4908.

LALIKOVÁ, Tatiana: Slová bán, baň v slovenských terénnych názvoch. In: Kultúra slova, 2019, roč. 53, č. 6, s. 342 – 352.

LALIKOVÁ, Tatiana: Substantívum dub v slovenských terénnych názvoch. In: Kultúra slova, 2021, roč. 55, č. 2, s. 93 – 104.

MACHEK, Václav: Česká a slovenská jména rostlin. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1954. 366 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha: Academia 1968. 868 s.

MAJTÁN, Milan: Dva typy predložkových zemepisných názvov. In: Slovenská reč, 1974, roč. 39, č. 3, s. 146 – 149.

MAJTÁN, Milan: Slová bor, borovica, sosna v slovenských terénnych názvoch. In: Onomastyka. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. 1991. s. 233 – 235.

MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda 1996. 192 s. ISBN 80-224-0480-2.

PALKOWITSCH, Georg: Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch. I. zv. A – N. Prag 1820.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1 134 s. ISBN 80-224-0932-4.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.

Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.

SVOBODA, Jan a kol.: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. In: Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 1973, roč. 14, č. 1, s. 1 – 280.

VALENTOVÁ, Iveta: Anojkonymum alebo terénny názov? In: Slovenská reč, 2009, roč. 74, č. 1, s. 31 – 34.

VALENTOVÁ, Iveta: Slovo agát a jeho adaptácia v slovenčine a v terénnych názvoch. In: Kultúra slova, 2013, roč. 47, č. 3, s. 153 – 164.

ROZLIČNOSTI

Aký je význam prídavného mena opcionálny?

Jedným z anglicizmov, ktoré sa objavili v poslednom čase, je prídavné meno *opcionálny*. V jazykovej praxi sa vyskytuje v rozličných spojeniach, ale niekedy ani z kontextu nie je jasný ich význam. Čo teda vyjadrujú spojenia ako *opcionálna výbava*, *opcionálna účasť* či *opcionálna registrácia*?

Pozrime sa najprv na anglické prídavné meno *optional*. V oxfordskom slovníku (lexico.com) nájdeme výklad „dostupný na výber, ale nie povinný“. V anglicko-slovenskom internetovom slovníku (na <https://slovník.aktuality.sk/anglickoslovensky/>) nachádzame pri ňom viacero prekladových ekvivalentov, pričom nejde len o synonymné významy, napr. *voliteľný*, *nepovinný*, *dobrovoľný*, *zvláštny*, *ľubovoľný*, *fakultatívny*, *výberový*; ako aj spojenia *optional accessories* (voliteľné príslušenstvo), *optional bond* (obligácia, vypovedateľná), *optional combination* (voľná zostava), *optional configuration* (voliteľná konfigurácia). Podobne je to aj v iných internetových slovníkoch (porov. <https://slovníky.lingea.sk/anglicko-slovensky>, <https://webslovník.zoznam.sk/anglicko-slovensky/>), ktoré sa zhodujú v prekladových ekvivalen-toch *voliteľný*, *dobrovoľný*, *nepovinný*, no uvádzajú sa v nich aj ďalšie ustá-lené spojenia, napr. *optional equipment* (dodatočné vybavenie na prianie, zvláštne príslušenstvo), *optional exercise* (voľná zostava), *optional extras* (ďalšie vybavenie), *optional feature* (prídavné zariadenie), *optional membership* (voliteľné členstvo), *optional parameter* (nepovinný parameter), ale aj spojenia, ktoré sa do slovenčiny prekladajú s prídavným menom *opčný*, napr. *optional credit* (opčný úver), *optional date* (opčný deň), *optional dividend* (opčná dividenda).

Prídavné meno *opčný* nie je v našej slovnej zásobe nové, ako právnický termín ho nachádzame už v staršom Slovníku slovenského jazyka (1959 –

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0133/20 Slovenský právopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

1968; ďalej SSJ) aj v slovníkoch cudzích slov s uvedenými a vysvetlenými spojeniami ako *opčné právo*, *opčná zmluva*, *opčná lehota*. Prídavné meno *opčný* súvisí s podstatným menom *opcia*, pri ktorom je v SSJ tento výklad: 1. právo slobodnej voľby medzi dvoma právne relevantnými možnosťami, najmä voľba štátnej príslušnosti; 2. oprávnenie vyhradené jednej strane, aby mohla v obmedzenom čase uplatniť právny pomer medzi dohovorenými stranami.

Používanie prídavného mena *opcionálny*, na ktoré nás nezmierka upozorňujú používatelia jazyka, však nemožno dávať do súvisu s prídavným menom *opčný*. Pozrime sa, v akých spojeniach sa vyskytuje v korpuse textov (Omnia Slovaca III Maior¹ 18.01; ďalej korpus). Výskyt nie je výrazne vysoký, ale nachádzame desiatky príkladov: *Registrácia zákazníka je opcionálna*. – *V opcionálnej výbave môže byť digitálna prístrojová doska*. – *Kemp plánujeme ako 3-denný, aj s opcionálnym prespatím na Guláške*. – *Ďalšie príplatky (opcionálne): poplatok za ubytovanie, ak sa rozhodneme, že tam budeme nocovať, na dvoch miestach treba platiť kemping*. – *Mali sme možnosť vidieť... doskladávaciu halu, v ktorej sa kompletizuje a finalizuje interiér, montujú sklá, sedadlá a ďalšia doplnková opcionálna výbava*.

Z uvedených príkladov na použitie prídavného mena *opcionálny*, ktoré nie je spracované vo výkladových slovníkoch slovenčiny ani v slovníkoch cudzích slov, je zrejmé, že pre prijímateľa textu by bolo zrozumiteľnejšie použitie domáceho ekvivalentu (uvádzame len príslušné spojenia), napr. *voliteľná/výberová výbava*, *možné prespatie*, *ďalšie príplatky (voliteľné/ne-povinné)*, v spojení *doplnková opcionálna výbava* sa prídavné meno *opcionálny* javí ako nadbytočné. V jazykovej praxi sa spojenie *opcionálna výbava* v súvislosti s kúpou nového auta zvyčajne nahrádza aj spojením *príplatková výbava*.

Ešte výraznejšie sa nejednoznačnosť významu či „nadbytočnosť“ ukazuje v príkladoch z korpusu s použitím príslovky *opcionálne*: *Opcionálne vieme požičať aj neoprén*. – *Opcionálne je možné vybaviť zariadenie externým chladením...* – *Opcionálne je možné okrem merania hladiny súčasne meranie teploty*. – *Účasť na rannej modlitbe (opcionálne)*. – *Ako prvé opatrenie*

---

¹ Korpus Omnia Slovaca III Maior (18.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV.

prichádza do úvahy prechod z fatalizmu pôrodov na opcionálne (chcené) pôrody a prednatálnu selekciu. Príslovku opcionálne možno nahradiť slovenskými ekvivalentmi výberovo, voliteľne, nepovinne a pod. alebo ju vynechať bez zmeny významu, napr. je možné vybaviť zariadenie... V informácii o opcionálnom požičaní neoprénu by prirodzene stačilo formulovať danú skutočnosť jednoduchšie: možné je požičať si neoprén, požičiavame neoprény. Neveľmi zrozumiteľné je konštatovanie, že niečo je nutné opcionálne objednať, zrejme by opäť postačila informácia, že je nutné čosi objednať. Podobne vysvetlenie v zátvorke, že opcionálne pôrody sú chcené pôrody, nedáva zmysel. A tak by sme mohli pokračovať.

Z uvedených príkladov vyplýva, že používanie anglicizmov *opcionálny* a *opcionálne* je sporné, a to aj napriek tomu, že tieto slová vyzerajú ako zdomácnené. Obávame sa však, že proces ich zdomácnenia urýchlila pohodlnosť prekladateľov, ktorí len mechanicky poslovenčili anglické slovo, keďže „vyzerá internacionálne“. Rozšírenie jeho používania však môže súvisieť aj s tým, že dnes je módne využívať anglické slová s cieľom „pozdvihnúť vážnosť“ informácie.

Zopakujme si teda, aké ekvivalenty ponúka slovenčina. Stačí uviesť prídavné mená *výberový, nepovinný, voliteľný, fakultatívny, dobrovoľný, možný, neobligátny* a zrejme by sa na základe kontextu našli aj ďalšie významovo priezračné náhrady.

Na záver konštatujeme: preberanie slov vo všeobecnosti nemožno odmietat', keď sa nimi obohacuje slovná zásoba, ale nie každá výpožička je v konečnom dôsledku užitočná. Preto odporúčame namiesto slov *opcionálny, opcionálne* využívať slovenské ekvivalenty s jednoznačným významom. Nie je ich málo.

*Sibyla Mislovičová
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV*

Čo je fičurka?

Pravidelný pisateľ do jazykovej poradne sa na nás obrátil s prosbou o názor na slovo **fičurka**, ktoré použil redaktor v motoristickej relácii na označenie spojlera vozidla.

Podstatné meno ženského rodu *fičurka* patrí k novým slovám, preto v našich výkladových slovníkoch ešte nie je spracované. V korpuse textov (Omnia Slovaca III Maior, 18.01¹; ďalej korpus) sa v súčasnosti nachádza 48 dokladov, pričom všetky pochádzajú z internetových zdrojov, a to hlavne z oblasti moderných technológií: mobilných telefónov, aplikácií, motorizmu, počítačových hier ap. Uvádzame niekoľko príkladov: *fičurky typu dotykový displej, wifi a podobne – Ďalšou „fičurkou“ ... je TalkFX [v počítačových hrách], tá však vyžaduje implementáciu na strane vývojárov. – Ide o akúsi zábavnú „fičurku“ [digitálny fotoaparát] na zachytenie momentiek na výlete.*

Áký význam sa skrýva za hravo znejúcim pomenovaním *fičurka*? Slovo pripomína prechýlenú podobu slova *fičúr* „frajer, nápadne sa obliekajúci a správajúci muž, švihák“ (v Slovníku súčasného slovenského jazyka A – G /2005/ sa uvádza ako expresívny, obyčajne pejoratívny výraz). V takomto význame sa v korpuse podoba *fičúrka* (s dlhou druhou slabikou) ako okazionalizmus aj objavuje: *Babka nie aby sa tešila, fičúrka jedna preberavá (nič jej nie je dobré!)*. Ide však len o náhodnú zvukovú a formálnu podobnosť. V ďalších dokladoch (vyše 200) sa *fičúrka* spája s už spomínanými technológiami – *Dodám jednu fičúrku: skúter v režime Stop&Go nie je možné naštartovať otočením plynovej rukoväte, pokiaľ nie je sedlo zaťažené váhou jazdca. – S touto fičúrkou zaparkujete akčne ako James Bond. – Zaujímavou fičúrkou je aj aplikácia MoodAgent, ktorá vyselektuje skladby podľa nálady, ktorú si zvolíte.*

Pôvod slov *fičurka* aj *fičúrka* treba hľadať v anglickom slove *feature* [fíčr], ktorého slovenské ekvivalenty sú *znak, vlastnosť, rys*. Nevyjadrujú však akúkoľvek vlastnosť produktu (na rozdiel od významu anglického

---

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

¹ Korpus Omnia Slovaca III Maior (18.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV.

slova), ale jeho výnimočnú, novú, vylepšenú schopnosť, napr. *Praktickou funkciou je možnosť nastaviť automatické zamykanie klávesov a takou symptomatickou fičúrkou je blikanie klávesnice a displeja do rytmu zvonenia.*

Adaptované podoby *fičúrka*, *fičúrka* sa skladajú z dvoch častí: prvá časť *fičur-/fičúr-* vychádza z poslovenčenej výslovnosti anglického slova *feature* [fičr] a za ňou nasleduje slovotvorná prípona *-ka*, ktorá sa v slovenčine používa aj pri tvorení slangových výrazov, napr. *apka*, *depka*, *samoška*, *zmrzka* (porov. S. Mislovičová, 2019). V korpuse môžeme nájsť aj podobu s dlhým *i* *fičúrka* (viac ako 100 dokladov): *Milou fičúrkou je tiež zobrazovanie bodu pri priložení pera tesne k displeju.*

Okrem grafických podôb slov *fičúrka*, *fičúrka* a *fičúrka* sa používajú aj ďalšie (uvádzame ich tu aj s príkladmi a približnými počtami výskytov): *fičúra* (70) – *Vďaka týmto technickým „fičúram“ sa zvýšil výkon na 283 kW pri 6 200 otáčkach*; *fičúra* (približne 200) – *Náš produkt je GPS navigácia, ktorá je nabitá fičúrami*; *fičúra* (vyše 90) – *Fičúra je každá funkcia okrem samotnej základnej schopnosti fungovať*; *fičúria* (vyše 70) – *Skúšam všetky fičúrie, ktoré fotoaparát poskytuje.*

Ďalšie podoby sa pravopisne adaptovali len čiastočne, pri výraze *featurka* (viac ako 170) ostáva slovotvorný základ slova (prvá časť) v pôvodnej podobe (*featur-*), výslovnosť je už zrejme poslovenčená [fičúrka], v podobe *featurka* (približne 20) sa druhá slabika predlžuje (*-túr-*), no predpokladáme, že slovenská výslovnosť slova je [fičúrka].

Po jednom doklade majú aj podoby *feačúrka* s pravdepodobnou výslovnosťou [fičúrka] a *feačúrka* s výslovnosťou [fičúrka/fičúrka], pri ktorých ostala prvá časť *fea-* v pôvodnej podobe, no druhá je už adaptovaná podľa slovenskej výslovnosti (*-čur-*, resp. *-čúr-*), napr. *Nové elementy a feačúrky prinášajú [tvorcovia prehliadačov] do najnovších updatov prehliadačov. – Táto recenzia bude zameraná na jej [bunda] technické parametre a strihové vychytávky – „features“ alebo feačúrky.* Všimnime si, že v druhom príklade sa uvádza aj anglická podoba *features* na objasnenie významu slova *feačúrka* a rovnako aj slovenské slangové slovo *vychytávka*, ktoré sa používa aj vo význame „nápadité riešenie“ (porov. I. Vančová, 2010). V súčasnosti nachádzame v korpuse až viac ako 14 600 dokladov slova *vychytávka* (nielen v spomínanom význame). Už z minulosti je v slovenčine známe aj slangové slovo *zlepšovák* s významom „zlepšovací návrh“, ktoré vzniklo univerbi-

záciou. V korpuse sa dokladuje od 60. rokov minulého storočia vyše 3 600 príkladov, a to z beletrie a publicistiky, novšie aj z internetového prostredia, napr. *Nemá tvoj priateľ Čipko dáky zlepšovák na elektronické vynášanie smetí?* – *Inšpirujte sa najnovšími zlepšovákmi do vašej kúpeľne, kuchyne a celého bytu.*

V korpuse možno nájsť aj zdobené podoby tohto slangového výrazu, rovnako v rozličných grafických podobách: *fičurinka, fičurinka, fičurinka i featurinka*, napr. *Postupom času ... službu vyvíjal a rozšíril o mnohé zaujímavé „fičurinky“.* – *Na všetky tie ostatné „fičurinky“ nemám čas.* – *Keď sa rozhodnem využiť nejakú fičurinku, tak isto pre ňu už mám pripravené webové rozhranie.* – *Platená verzia obsahuje WCF a iné featurinky.*

Slová *fičurka* (spolu s ďalšími variantmi), *vychytávka* a *zlepšovák* môžeme považovať za synonymné výrazy. V korpusových dokladoch sa občas vyskytujú napísané v úvodzovkách, autori textov takým spôsobom zdôrazňujú ich štylistickú príznakovosť. S rýchlym vývojom počítačových a internetových technológií do slovnej zásoby slovenčiny stále pribúdajú nové výrazy najmä z angličtiny. Potvrďuje sa aj to, že dynamika doby a vedecko-technický pokrok sa odrážajú aj na obohacovaní subštandardnej vrstvy jazyka. V závere zopakujeme, že slangové slovo *fičurka* patrí k nespisovným slovám a redaktor mal vo verejnom vysielaní pri charakteristike spojlera auta uprednostniť neutrálny výraz, ktorý by bol zrozumiteľný širšiemu okruhu poslucháčov, napr. *zlepšenie, vylepšenie, nový prvok, zdokonalenie* ap.

Judita Páleníková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

LITERATÚRA

MISLOVIČOVÁ, Sibyla: Čo je apka? In: *Kultúra slova*, 2019, roč. 53, č. 5, s. 292 – 295.

Slovník súčasného slovenského jazyka A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1 132 s. ISBN 978-80-224-0932-4.

VANČOVÁ, Iveta: Vychytať – vychytaný – vychytávka. In: *Kultúra slova*, 2010, roč. 44, č. 1, s. 38 – 40.

SPRÁVY A POSUDKY

Slovenčina na každý deň

Sme amatérski jazykovedci. Je to nádherná črta nás, kaviarenských mudrlantov, ktorí v kruhu priateľov v nenútenej atmosfére spoločenských posedení rozoberáme rôzne témy života. Popredné miesta v našich debatách zaujíma rodný jazyk a jeho nekonečné zákutia. Všetci sme naslovovzatí odborníci na rôzne aspekty slovenčiny napriek tomu, že nikto z nás zrejme v živote nečítal skutočnú vedeckú jazykovednú publikáciu. Nevadí. V jazyku sa dobre vyznáme, pretože ho neustále používame takmer od narodenia. Čítame noviny s gramatickými, štylistickými, grafickými a ešte neviemakými chybami a všetko nás neveriteľne irituje. Píšeme komentáre k článkom na internete, donekonečna sa vyjadrujeme k tomu, ako treba štylizovať, ako používať tvaroslovie a kadečo iné. Klamná ilúzia o osobnej jazykovej erudícii sa však náhle rozpadá v momente, keď treba samostatne vytvoriť čosi zmysluplné a obsažné. Kam dať čiarku? Píše sa ôsmi alebo ôsmy? Idem po prechode alebo po priechode? Mám skloňovať euro či napíšem EURO? Môžem esemeskovať? Naštartujeme internet a hľadáme spisovné slová, slovné spojenia, prípadne celé sémantické celky. Prestáva to byť zábava a zisťujeme zdrvivú pravdu: Nie sme jazykovedci, ani len amatérski. Sme obyčajní používatelia jazyka.

Kniha *Slovenčina na každý deň* od kolektívu autoriek (v zložení Denisa Dovičovičová, Silvia Duchková, Dana Guričanová, Katarína Kálmánová a Iveta Vančová) pod vedením Sibyly Mislovičovej, ktorá vyšla v roku 2020 vo vydavateľstve Veda, je šitá na mieru nám, fanúšikom slovenčiny. Ale nielen to. Moderným spôsobom sprostredkúva poznatky, ktoré sme po povinnej školskej dochádzke zabudli, no aj tie, ktoré nás milé pani učiteľky nemohli naučiť, pretože pribudli až s rozvojom moderných komunikačných technológií. Ide teda o populárnu literatúru s vysokou mierou praktického využitia. Nechcem ju nazvať príručkou, aby som nezakryl ďalší prekvapivý atribút: umeleckú hodnotu diela. Celú knihu som prečítal ako dobrodružný

román, napínavý obsah ma úplne pohltil. Dychtivo som očakával, čo bude ďalej a čo sa ešte dozviem. Naposledy som niečo podobné zažil, keď som v detstve prežíval dobrodružstvá hrdinov Tajomného ostrova od Jula Verna. V napätí ma držalo postupné nachádzanie toho, čo všetko neviem a čo som o jazyku ani len netušil.

Každý z preberaných javov je doplnený množstvom príkladov z bežnej jazykovej praxe. Autorky majú bezpochyby bohaté skúsenosti s riešením problémov v mnohých oblastiach používania jazyka. Je známe, že pracovníci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV pracujú okrem iného aj v bezplatnej jazykovej poradni, kde sú zaval'ovaní požiadavkami od občanov a písomne alebo telefonicky odborne reflektujú naše „základné“ otázky. Niektorí jazykovedci poskytujú tematické prednášky rozmanitým záujmovým skupinám, často sa zúčastňujú na živých besedách so žiakmi škôl na všetkých stupňoch vzdelávania. Toto všetko robia popri náročnej vedeckej činnosti. Neoceniteľné kompetencie získané sústavnou prácou sú zúročené v predkladanej publikácii. Výklady sú presné a stručné, čo však v žiadnom prípade nie je na úkor kvality textu a komplexnosti obsahu. Naopak, bežného čitateľa poteší plynulosť myšlienok, nadväznosť a dostupnosť jednotlivých tém. Akademicky a vedecky zameraní záujemcovia môžu nájsť okrem bohatého obsahu aj inšpiráciu v účelnej a užitočnej stručnosti. Sám som vysokoškolský učiteľ a viem, aké ťažké je vytvoriť výstižnú formuláciu vedeckých téz tak, aby nebola poškodená komplexnosť vyjadrenia. Predchádzajúca veta je toho dôkazom. Autorkám sa to podarilo. Text nie je infantilný, je dostatočne erudovaný, pritom však jednoduchý, výstižný a presný.

Kniha je rozdelená do šiestich kapitol a názov každej z nich je ilustrovaný vtipnými kresbičkami od výtvarníka Mariána Vredíka. Obohatiť hutný text milými vsuvkami bol vynikajúci redaktorský nápad. Dodávajú celému dielu ľahkosť a nezameniteľný charakter. Smelo po ňom siahne dieťa, maturant či legendárny „skladník ve šroubárně“.

Posledná kapitola je venovaná skúšaniam. Štyridsať testov s riešeniami preverí funkčnosť čitateľových mozgových závitov. Musím vyzdvihnúť vysokú úroveň testových otázok, ktoré by obstáli aj na školách zameraných na výučbu jazyka. Spĺňajú obe najdôležitejšie kritériá: otázky sú jasné, odpovede jednoznačné. Každá otázka sa zameriava iba na jeden jav a to všetko v primeranom rozsahu. Testy vyzerajú na prvý pohľad jednoducho a človek

má chuť sa do nich hneď pustiť. Prvý dojem je však zradný a pri riešení sa zrejme zapotíte. Môžu poslúžiť aj ako večerná zábava pri spoločnom rodinnom stole. Treba skúsiť.

Zastavím sa ešte pri sadzbe textu. Dnes máme k dispozícii veľké množstvo počítačových nástrojov, pomocou ktorých si ktokoľvek môže pripraviť tlačovinu podľa vlastných predstáv. Sadzba textu má storočiami overené pravidlá, ktoré sa s nástupom počítačov prestávajú dodržiavať a v súčasnosti sme preto často svedkami nesprávne vysádzaných diel. Deje sa to na miestach, kde by sme to neočakávali. Príkladom sú školské učebnice, ktoré majú vychovávať deti ku kultúre a k všeobecnému vzdelaniu, i keď ide povedzme o učebnicu fyziky. Nečudo, že študenti potom na vysokej škole nevedia správne napísať diplomovú prácu a vysokoškolskí pedagógovia skriptá. *Slovenčina na každý deň* je príkladná aj v tomto smere. Mohli by sme jej azda vyčítať, že sa v nej používa nemoderný font (Times), ale vzhľadom na charakter publikácie je to v poriadku. Vyzdvihujem najmä striedmosť vo vyznačovaní rôznych kategórií výrazov. Striktne a umne sa na vyznačovanie využíva iba tzv. kurzíva a tučný rez. Pre ľudí, ktorí pracujú s textovými výstupmi, je inšpiratívna aj sadzba nespisovných slov, úvodzoviek, pomlčiek, apostrofov a podobne. Inými slovami, v knihe nájdeme okrem textov explicitne dedikovaných jazykovým javom aj mnohé skryté aspekty, ktoré snáď ani neboli primárnym zámerom tvorcov.

Z obálky útlej väzby sa na hladného čitateľa usmieva písmenková paradajková polievka v tanieri ako od starej mamy. Úhľadne položená lyžica nabáda načrieť a ochutnať. Je vynikajúca. Vychlípem tanier do poslednej kvapky a do posledného písmenka. A keď po prežitom dobrodružstve knihu zavriem, zisťujem, že z polievky neubudlo. Je jej stále plný tanier. Predsa sa však niečo zmenilo. Náhodne roztrúsené písmená začínajú dávať zmysel. Ľudský jazyk je natoľko rozmanitý, že ho nedokáže obsiahnuť jedna kniha. Po jej prečítaní zostane v hlave množstvo nezodpovedaných otázok a postupne sa vynárajú ďalšie. Je to znak kvalitnej literatúry.

Juraj Chlpík
Ústav jadrového a fyzikálneho inžinierstva,
Fakulta elektrotechniky a informatiky, Slovenská technická univerzita

SPYTOVALI STE SA

Podaj i dodaj. – „Je veta *Rýchly a jednoduchý podaj zásielok z mobilu na posta.sk* správna?“

Hoci pisateľ do jazykovej poradne Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV bližšie neuvádza, čo sa mu na danej vete nevidí, nazdávame sa, že je to slovo *podaj*. Usudzujeme tak z toho, že nie je prvý, komu sa tento výraz nepozdáva. Pred časom si iný pisateľ v poradni overoval, či možno považovať za správne slovné spojenie *podaj a dodaj listových zásielok*.

Pracovníčky poradne pri odpovediach štandardne siahajú po výkladových slovníkoch slovenčiny, resp. Pravidlách slovenského pravopisu. V prípade slov *podaj* a *dodaj* sú slovníky sporé. Slovo *podaj* zachytáva iba starší Slovník slovenského jazyka (3, 1963), a to ako železničiarsky termín vo význame „podávanie“ s príkladmi *podaj batožiny, podaj nákladu*. Obsažnejší je v tomto smere Dopravný slovník (A. Petrovský, Bratislava: Alfa 1983), v ktorom nájdeme výklady spojení *podaj zásielky* „odovzdanie zásielky dopravcovi na prepravu“, *podaj cestovnej batožiny* „odovzdanie cestovnej batožiny na prepravu pri batožinovej pokladnici alebo pri vlaku“ aj spojenie *podacia pošta* „pošta, na ktorej bola podaná alebo sa podáva určitá zásielka“ súvisiace s podávaním zásielok. Slovo *podaj* sa spomína i vo vyhláske o železničnom prepravnom poriadku z r. 1964, nejde teda o novotvar v našej lexike.

V lexikálnom korpuse Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV je na slovo *podaj* 221 dokladov; s výnimkou štyroch sa všetky týkajú poštovej alebo železničiarkej oblasti: *Zadávateľom podaja hromadnej korešpondencie sme už v súčasnosti schopní poskytnúť lepší servis... – Pri odloženom podaji nemusíte byť fyzicky prítomní pri spracovávaní zásielok. – Služba je určená pre stredné a menšie firmy s týždenným podajom nad 50 ks zásielok*. Mimo poštového prostredia sa slovo *podaj* vyskytlo v týchto textoch: *Školské stravovanie je postavené na podaji teplej stravy, a to najmä žiakom v hmotnej núdzi, ktorým sa teplého stravovania v domácom prostredí nedostáva. – Na*

stavebnom úrade sme platili pri podaji žiadosti o kolaudáciu poplatok... – Ak ste naším zmluvným obchodným partnerom s pravidelným podajom návrhov na výkon exekúcie, požiadajte nás o vytvorenie svojho účtu emailom.

Slovo *podaj* je utvorené od slovesa *podávať/podať* tak ako slovo *výdaj* od slovesa *vydávať/vydať* či *predaj* od slovesa *predávať/predať*. Ich základom je sloveso *dávať/dat'*, ku ktorému sa pridala príslušná predpona (*po-*, *vy-*, *pre-*). (Podobne sa od základového slovesa *predávať* utvorili predponami *do-*, *od-*, *vy-* a *roz-* slovesá *dopredávať/dopredať*, *odpredávať/odpredať*, *vypredávať/vypredať*, *rozpredávať/rozpredať* a od nich podstatné mená *dopredaj*, *odpredaj*, *výpredaj*, *rozpredaj*.) V slove *podaj* tak ako v slovách *výdaj* či *predaj* je obsiahnutá obojvidovosť; jeho synonymom je dejové podstatné meno *podávanie/podanie*.

Podobnú slovtvornú štruktúru má slovo *podaj* vyskytujúce sa v spojení *podaj a dodaj listových zásielok*. Slovo *dodaj* zaznamenáva iba Slovník slovenských nárečí (1, 1994), v novohradskom nárečí sa ním pomenúva dodávka na verejné zásobovanie. V citovanom Dopravnom slovníku je výklad spojenia *dodacia pošta* „pošta, ktorá dodala, dodáva alebo má dodať určitú zásielku“, slovo *dodaj* v ňom absentuje. Korpusové záznamy slovo *dodaj* spájajú výhradne s poštovoprepravnými službami, porov. *Spôsob dodaja poštou na dobierku po dohode. – Firma nezodpovedá za prípadné problémy pri dodaji tovaru kuriérom alebo Slovenskou poštou. – Životný cyklus sa začína podajom na priehradke a končí dodajom adresátovi a vyúčtovaním dobierok. – Reálne zabezpečujeme prepravný servis s podajom a dodajom vozňovej zásielky...* Pokiaľ ide o frekvenciu, počtom 50 výskytov v korpuse je slovo *dodaj* menej časté ako výraz *podaj*. Zo slovtvorného i sémantického hľadiska o ňom platí to isté: vzniklo zo slovesa *dodávať/dodať* od základového slovesa *dávať/dat'* pomocou predpony *do-* a má rovnaký význam ako dejové podstatné meno *dodávanie/dodanie*.

Naša odpoveď: Slová *podaj* a *dodaj* sa používajú najmä v poštovej terminológii – slovom *podaj* sa označuje podávanie zásielok, slovom *dodaj* ich dodanie/dodávanie. Výraz *podaj* sa zriedkavejšie používa aj vo všeobecnom význame „podávanie/podanie niečoho“, napr. stravy, prihlášky, žiadosti, návrhov. Ide o pravidelne utvorené, spisovné slová. Pri lexikografickom spracovaní by sme uvedením príslušného štylistického kvalifikátora obom slovám prisúdili postavenie výrazov z oblasti poštovníctva.

Aj na základe reakcií spomenutých v úvode, s ktorými sa stretávame v jazykovej poradni, dodávame, že napriek slovtvornej náležitosti uvedených výrazov sa tento typ dejových podstatných mien môže pociťovať už ako zastarávajúci a používatelia lepšie rozumejú slovtvorne inak ustrojeným slovesným podstatným menám s rovnakým významom, a to výrazom *podanie* a *dodanie*.

Silvia Duchková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

Z WEBOVEJ PORADNE

Rajbat' – rajbačka. – Sú slová *rajbat'* a *rajbačka* spisovné?

Sloveso *rajbat'* zachytávajú Pravidlá slovenského pravopisu (2013) i Krátky slovník slovenského jazyka (2003). Do spisovnej lexiky patrí aj odvodené podstatné meno *rajbadlo* vo význame „strúhadlo“, ktoré sa v Synonymickom slovníku slovenčiny (2004) i v staršom Slovníku slovenského jazyka (3. zv., 1963) hodnotí ako knižné slovo.

Slovo *rajbačka* je nárečové: v šarišských a zemplínskych nárečiach sa ním nazýva doska so zvlneným povrchom na ručné pranie bielizne. Keďže ide o nárečový výraz, slovo *rajbačka* nepatrí do spisovnej lexiky.

Počet slabík. – Koľko slabík má slovo *európska*? Tri (eu-róp-ska) alebo štyri (e-u-róp-ska)?

Podľa Pravidiel slovenskej výslovnosti (Kráľ, 2009) samohláskové skupiny ako *eu*, *ea*, *ua*, *uo* a iné, ktoré sa vyskytujú v cudzích slovách, nepatria medzi dvojhlásky. Samohlásky si tu zachovávajú plnú samohláskovú kvalitu (neskracujú sa) a vyslovujú sa v rozličných slabikách, čím sa líšia od výslovnosti dvojhlások. Vplyvom zdomáčovania pôvodne cudzích slov niektorá samohláska takejto samohláskovej skupiny stráca slabičnosť, čím sa samohlásková skupina mení na jednoslabičné spojenie samohlások. Ak slabikotvornú hodnotu stratí druhá samohláska (obyčajne *u*), vznikne zo samohláskovej skupiny *eu* jednoslabičná skupina. Tak je to napr. v slovách *leukocyt*, *reuma*, *Európa*, ktoré sa vyslovujú [leŭkocit, reŭma, eŭrópa]. Pri niektorých takýchto slovách sa pripúšťa dvojaká výslovnosť. Platí to aj pri prídavnom mene *európsky*, ktoré sa môže vyslovovať a deliť ako štvorslabičné slovo (e-u-róp-sky) aj ako trojslabičné slovo (eu-róp-sky). Podrobne sa o tejto problematike dočítate v citovanej príručke i v publikácii *Fonetika a fonológia* od Á. Kráľa a J. Sabola (1989).

Šiita alebo šiita? – Ktorá podoba tohto slova je správna?

Príslušník jednej z vetiev islamu sa v Slovníku cudzích slov (2005) uvádza v dvoch podobách, a to *šiita* a *šiita*. Veľký slovník cudzích slov (2008)

zaznamenáva iba podobu *šiita*. V príspevku publikovanom v Kultúre slova (1991, č. 10, s. 369) sa vysvetľuje, že druhá samohláska *i* v slove *šiita* patrí k odvodzovacej prípone *-ita*, tak ako je to pri iných slovách s týmto zakončením, porov. *adamita*, *husita*, *bandita*, *johanita*, *metropolita*, *semita*, *kozmpolita* atď. V Encyclopaedii Beliane (7. zv., 2013) sa v rámci hesla *islam* spomínajú pomenovania *šiiti*, *šlízmus*, *šiitský smer*, všetky s dlhým *i* v prvej slabike. Toto spracovanie sa opiera o stav v arabčine. Zároveň sa odkazuje na heslá *šiiti* a *šlízmus*, ktoré budú spracované v príslušnom zväzku encyklopédie.

Čo sa týka výskytu jednotlivých pravopisných podôb, v korpuse textov prevažujú doklady na slovo *šiita* a jeho odvodeniny. Vzhľadom na spracovanie v Encyclopaedii Beliane, ako aj na jazykovú prax možno pri pomenovaní príslušníka islamu pripustiť dvojtvary *šiita*/*šiita* a od nich odvodené slová.

Píšu sa slová cudzieho pôvodu s úvodzovkami? – Napríklad v jedálnom lístku: Syrová roláda s Chedar syrom, Parmezánom, „romanesco broccoli“ a „vinaigret“.

V slovenčine sa používajú aj cudzie slová, niektoré v pôvodnej podobe a niektoré už časom nadobudli zdomácnenu adaptovanú podobu prispôbenú slovenskému pravopisu. Cudzie všeobecné podstatné mená sa v slovenčine píšu podľa slovenského pravopisu s malým začiatočným písmenom (s veľkým začiatočným písmenom sa píšu iba vlastné mená) a väčšinou sa skloňujú. Nesklonné sú iba podstatné mená s nezvyčajným zakončením pre slovenčinu, ako napr. *atašé* alebo *lady* – výslovnosť [lejdi]. Cudzie slová bez ohľadu na to, či sa používajú v pôvodnej alebo v zdomácnenej podobe, sa v slovenskom texte nedávajú do úvodzoviek.

Tvrдый syr nazývaný podľa anglického mesta Cheddar sa v slovenčine nazýva *čedar* a tvrdý lisovaný syr bez dier, ktorý sa používa predovšetkým na strúhanie a nesie názov podľa talianskeho mesta Parma, je *parmezán*. V oboch prípadoch ide o pomenovanie typu syra, teda o všeobecné podstatné meno, ktoré sa v slovenčine píše s malým začiatočným písmenom. Variantná forma karfiolu svetlozelenej farby s ružičkami špecifického tvaru sa po taliansky nazýva *broccolo romanesco* a v angličtine sa používa názov *romanesco broccoli* alebo *roman culiflower* (doslovný preklad *rímsky karfiol*). V slovenčine sa táto zelenina nazýva *romanesco* alebo aj *rímsky karfiol*.

fiol. Octovo-olejová zálievka (octový nálev) sa v kulinárskej terminológii nazýva (*sauce*) *vinaigrette*. Názov jedla, na ktorý ste sa spytovali, odporúčame uvádzať v tejto podobe: *syrová roláda s čedarom, parmezánom, romanescom a octovou zálievkou* alebo *syrová roláda s čedarom, parmezánom, karfiolom romanesco a zálievkou vinaigrette*.

Termínovník akcií? – Možno takéto slovné spojenie použiť napríklad v podobe termínovník akcií na rok 2022?

Slovo *termínovník* sa uvádza vo Veľkom slovníku cudzích slov (2000) ako administratívny výraz vo význame „knih, zošit alebo iná pomôcka na sledovanie termínov; lehotník“. Novšie sa slovo *termínovník* začalo používať vo význame „časový plán činnosti (činností), termínovaný zoznam činností“. Svedčí o tom jeho početný výskyt v textoch na internete; porov. spojenia *termínovník súťaží, termínovník predmetových olympiád, termínovník prázdnin, termínovník podujatí tradičnej ľudovej kultúry, termínovník hracích dní, termínovník akcií Slovenského Červeného kríža, svadobný termínovník* (harmonogram prípravy svadby) atď. Slovo *termínovník* tak rozširuje synonymný rad slov, ktorými sa pomenúva vopred určený časový postup nejakej činnosti (nejakých činností), resp. vzájomné časové zladenie nejakej činnosti alebo rozličných činností, kam patria slová (*časový*) *plán, rozvrh, harmonogram*. Možno predpokladať, že spomínaný význam slova *termínovník* sa zachytí aj v novom výkladovom slovníku slovenčiny.

PRIPOMÍNAME SI

---

8. október 2021

Životné jubileum jazykovedca a slavistu *prof. PhDr. Petra Žeňucha, DrSc.* Po skončení univerzitného štúdia v Prešove nastúpil v r. 1995 do Slavistického kabinetu SAV (od r. 2005 Slavistický ústav Jána Stanislava SAV), kde až do súčasnosti pôsobí ako vedúci vedecký pracovník. V r. 2006 – 2019 vykonával funkciu riaditeľa ústavu. Venuje sa výskumu cyrilských písomností, cirkevnej slovančine, kultúrno-historickému vývinu karpatského regiónu. Výsledkom jeho terénnych aj archívnych výskumov je viacero vedeckých štúdií a monografických publikácií. Je predsedom Slovenského komitétu slavistov, členom Medzinárodného komitétu slavistov, hlavným redaktorom časopisu *Slavica Slovaca*. Popri vedeckej práci pedagogicky pôsobil aj na viacerých univerzitách v Nitre, Trnave a Bratislave.

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300